

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Божић

— Место уводног чланка —

На прозорима леде се окна; на очи навиру сузе од студени; они пикантни носићи под танким велом градских лепотица румене се као заруделе трешње, (пролетње трешње зимске сезоне!) на зидном календару остало још неколико неискиданих листића, — примиче се Божић.

Дуге сребрне ноћи у којима романтично провирују снежни, бели кровови сеоских кућица и кратки, облачни дани са сумаглицама и вијугастим димом из димњака — лагано промичу...

Са неба слећу меке пахуљице и лагано затрпавају траг малих ножица вижљаве шипарице што радознано завирује у накићене излоге; старци са дугачким брадама, огромним шубарама натученим на уши и умотани у бунде налаиче на оне познате старце илустрованих листова, где крај месечине, са рогом о рамену и

претрпани божићним поклонима, прете по снегу; са ћошка долази мирис печених марона а глатким путем лете лаке саонице, прапорци звекећу и пријатни осмеси дама одговарају ти на поздраве. А прапорци звекећу... Губе се...

Бадње вече.

Свечани дан празника побожно веје. Ваздух мирише на куване шљиве. По соби се опрезно ходи да не стане ко на орах. Мајка са својом дршћућом, сухом руком, шапућући молитву, припаљује кандило пред иконом. Угодна топлота тихо се прелива душом и измешана мирисом тамјана шири се по малим собицама.

— Бато, затвори за собом врата!

* * *

И точак на штампарској машини престао се вртити. Заједљиви крити-

чари оставили перо у запећак па са уздигнутим огрлицама јуре по чаршији и тако се добродушно смеше баш као да нису српски критичари. Купују пуначке прасице, стискају их за стражње ноге а они тако некако пријатно гуричу, да те и нехотице подсећају на бадње вече. Песници стрпали лиру у торбу, ошишали се, и, као и остали смртни свет, побожно трљају дланове и певуше у себи: *Рождество твоје Христe Боже нам....* Уредници политичких листова претворили се у питоме жагањце. Начинили тако пријатну физиономију као да нису ни једног политичког чланка до данас написали. Приповедачи умиле прсте од мастила па витлају писмоноше по улицама. Како је то пријатна ствар очекивати хонорар за божићни фељтон! Чак и администрација за овај мах повукла облигатни свој *Позив на прешилату*. Људи престају бити: књижевници, егзекутори и државни одветници. Данас су само људи. Љубав, топла, идилична љубав греје им срца.

Сутра је Божић.

Успомене из детињства и слике из божићних прича низају се:

*

Ено лала са сикиром под пазухом, ињем на брковима и кратком дулом у зубима, погурио се и тапка по снегу. Траг за замрзлим му опанцима води у шуму. По бадњак ће. Стари зељов, са кудравим репом и ушиљеним ушима, као у курјака, трчка за њиме. Иду и шкрипи снег. А радују се.... Обоје се радују....

*

Запаљени градски фењери блистају се кроз залеђено стакло. Избријани лакеји и прсате служавке са пуним котарицама деликатеса и

набуреним шпаговима шампањским боцама пробијају се кроз светину. Брзим трком пројури фијакер, засветле фењери, заврне негде, стане.... Затим зазврји електрично звонце, зачује се брзи бахат по степеницама... Дошао гост....

— Христос се роди!

— Ваистинуј роди! Добро дошао!

Иначе осветљени градски хотели и кафане данас су мрачне. Нека тајанствена полутама. Све је празно. Тек у ћошку тамо згурио се по који нежења, дочитава последње брзојаве... Уздане, и излази...

*

Северац реже. Пољским путем бели се снег. Један недогледан бео покривач... Очи ти засењују.... Гдешто само стрше врхови и голо грање од дрвећа... Ил далеко тамо истегао се у вис замрзли ћерам на бунару... Ветар јаче духне а он се уз шкрипут залеђене душе или дигне или сагне... Све је мирно и бело... Тек по која врана што прне у зрак... Са ужареним образима, дугим рукавима шињела и веселим погледом испод набијене шајкаче, одмиче војник по непрегледном белилу. Не, не одмиче, он граби... Нема њему непогоде... У души му се стварају слике домаће идиле... Нана га грли, гледа га, опет га грли...

— А гладан си синко?

— Нисам нано!

— Јеси, јеси, знам ја... Узми само... И онда опет га грли... А сузе радоснице блистају јој се у очима...

Па мала сестрица! Па мали брата! Пиље у њега као мачићи... Извлаче му бајонет из корица.. Прстићима хватају за светлу пуцад...

— А шта је ово?

— А ово?

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

А он ће само да се смеши... Само ће да се смеши...

А са суседног прозора кроз мутно оканце вириће два велика, два крупна ока... А њему ће срце.. Не зна ни сам како ће то онда срце, ал ето га лепо жмарци пролазе и сладак осмех титра се око усана.....

*

У добро наложеној пећи пуцкара ватра... Телија се загрејала силном топлотом... Отац Мирон нешто шушка... Спрема се за поседак после вечере... Испод постеље вире пуне боце добре салаксије... На столу су ораси, мед, јабуке.. Ту су и тридесет и два листа за партију дурака... Све је у реду... Затим се загледа кроз прозор у голо дрвеће око манастира, у зелено жбуње јела, у манастирског шумара што погурен и пушком о рамену вуче зечину... Бројанице лако пуцкају зрно о зрно... Сети се родитељског некадањег дома... Тешки уздах и водњикав поглед упутише га својој собици, ћелијици... Манастирско ђаче прође ходником уз полугласно певање *Рождество твоје*... Сумрак се поче да увлачи у собу а кандиоце јаче да светлуца...

Неко закуца.

— Ти си, намесниче?

— Добро вече Бадње вече...

*

Малена ђачка собица... У полу-тама чују се само уздаси... Они сад код куће, па у топлој соби, па се под креветом цављају са прасетом... А он ето... Сузе му навру на очи па плаче, на глас плаче... Па ће да се ваљају по слами... Па ће бити:

лио ил тако... И онда опет удри плачи и запомагај... Ето већ после подне а нико ништа...

— Охâ! чу се промукли глас пред прозором старог чича-Мије и зафрчаше мали загрејани коњичци...

— Чича Мијо! цичи од радости, — чича Мијо!

— Спремај се, — каже — па ћемо чим пре....

* * *

Са натмуреног неба веје снег и засипа прозоре... На црквеном торњу споро се одмиче казаљка... Увијене прилике са испруженом главом прте по снегу... Ошурени прасци висе о клину у трему... Вече се лагано спушта...

Сутра је Божић.

Слама ће да зашупти и опет оном светитељском дражи; тамјан ће да замирише; гурабије ће и опет бити онако јако замедљане, Рождество ће да се поје онако исто лепо као и пре и чесница ће да се листа на божићној трпези.

Прекрсти се, брато! Прстима стој на божићну сламу! Не намигуј док *Рождество* појиш и пази да не утрне божићна свећа од твојих здравица!

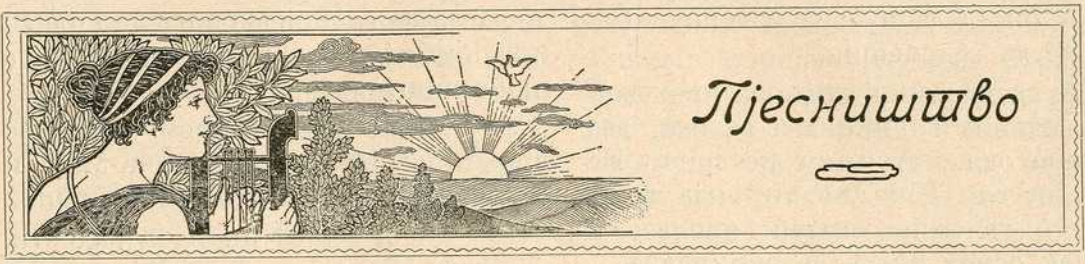
Вече се лагано спушта... Малени прозори мрзну се и ледено грање вијуга се по њима. Деца се шћућурила крај топле пећи и чекају Богу да закуца алком на врата, да бата унесе сламу, да пукне пушка под прозорима, да се ужеже свећа и да се зачују радосни гласи:

— Христос се роди!

— Ваистину роди!

Јован Лвошић

Пјесништво

ПРОЛОГ*

Хајдемо, о Музо! Амо милу руку,¹
 Младости моје то узглавље меко,
 Дуго нам има до у тиху луку,
 А острв мира и сад је далеко.

Катарке стоје гордо на тој води
 Што значи живот... Ми хитамо журно,
 Нејасно небо над нама се своди,
 Под нама море немирно и бурно.

И заман хита наше слабо око
 Куле тог мора да позна и спази:
 Истина мора да лежи дубоко —
 Ми по њој гремо по незнаној стази.

Питања наша шум нејасни срета
 И жудном духу одговора није —
 Гдје је почетак? где ли чудна мета?
 У непровидним маглама се крије.

Брод многи овуд мину с много муке
 Истине благо тражећ' у дубини:
 И не спазише свјетиле из луке;
 А гле по води развалина њини'!...

Не! С тешком котвом не срљај дубоко,
 Рањено срце друкчије ти збори!
 Нити у пустош пуштај жудно око,
 Да те неспокој за сазнањем мори — —

Спокојан поглед по површју баци,
 Сладосног мира ту би могла стећи...
 О, Музо, туда само трепте зраци
 И вал се пјени слатко жуборећи.

Мање ћеш тако да пролијеш суза
 И много више да просниваш ноћи...
 Свикни на одмор под теретом узâ!
 Истина једна и сама ће доћи!

Ко лака тица што се небу диже
 Дуго се мети носасмо грлећи,
 Ал' небу своме не могасмо ближе —
 Тек видик доље биваше све већи

Ја бих да тужне заборавим дане
 Тај час познања у којима бјеше,
 Ал' ми не дају раскрвљене ране
 И радост моја коју ми отеше...

Удри, о Музо, драгу жицу ону
 Што звони љубав! И овамо руку,
 Младости часи нека бурно тону
 У једној пјесми и једноме звуку!

Спусти свој пољуб на мутно ми чело,
 Слух изнурени испуни ми саде
 Шапатом слатким, којим причаш врело
 Бурну нам љубав; сновиња и наде.

Амо с пехаром на усне ми сухе
 У који точиш са извора раја!
 И милим гласом пуни часе глухе
 И тихи бол ми без конца и краја.

Дуго сам пио с љубављу за људе
 Напитак горки у живота чаши...
 И пјесма твоја нека дуга буде,
 Ко страдања нам, као боли наши!

* У наредном (првом) броју *Зоре* изаћи ће *Позив на претплату* на *Пјесме* Јована Дучића, чије е издавање наше Уредништво примило. Мило нам је што овом приликом можемо да донесемо *Пролог* тијех пјесама, у којем се огледа душа нашег одличног и симпатичног лиричара.

Ур.

Не питај да л' ће звуке наших дана
Ледени вјетри да разнесу шумом,
Ко б'јели бехар са процвалих грана
Ил' цв'јеће некад над нашијем хумом;

Ил' ће да живе... Нити питај млада
Роди л' се одјек твоме тихом гласу,
И да л' га наше глухо доба сада
В'јенцима својим ил' камењем засу —

Нег питај само јеси л' дала л'јека
Тужном ми срцу које за те живи!
Пјевај! Гле, лука још нам је далека,
Море се губи сред даљина сиви'...

Свечаним својим плаштом се огрни
И загриј огњем ког ти небо шаље —
Пред нама стаза губи се и црни,
Ал' смјело, Музо, полетимо даље!...

Јован Дукић

Први бадњак

пјрица

— Свет. Ђоровић —

Почело се смрквати. На огњишту се давно распалила ватра, па прашти и пуцкара, игра се и извија и освјетљује читаву кућицу. Из даљине почело да се разлиже *Рождество твоје* па кроз сумрак некако чудновато трепери и губи се, да се затим споји са другим, с друге стране, док најпошље не одјекне читавим селом, те изгледа, да и небо и земља и куће и дрвећа и сви створови божји пјевају ову лијепу божићну пјесму... А око огњишта сјели стари Марко и његова Јока, па се загледали у ватру и обоје шуте. И једно и друго некако су сјетни и замишљени, па се обојема кадикада отме тежак уздах из прсију. Пјесма, која им с поља допире до ушију као да им се не свиди много и мјесто да се занесу њоме па да и сами пропјевају, они отиру сузе и то потајно, кријући једно од другога...

— А нама к'о да и није Божић, — најприје поче стари, тек да нешто каже. — Трећа је година како га ми не славио... Еј пуста кућо моја!...

Старица не одговори ништа. Њојзи није требало ни напомињати о

слави, кад је и она мислила као и он. И она се, гледајући у ватру, сјећала старих, сретних Божића и уздисала за њима. Само што је она знала да то прикрије од старца, док се овај више није могао уздржати да не говори. Њему се чинило да ће му бити много лакше кад узговори, па макар и којешта говорио. И, кад је већ почео, он и настави свој говор тихо, једнолично као да сам са собом разговара.

— А прије, — рече, — прије је мој Божић био бољи, него туђих хиљаду... Мој Станко, па мој Гојко били су уза ме к'о два моја крила... И кад ја понесем први бадњак, а њих двојица два друга, није ми се чинило друкчије, него к'о да летим... И лијепо сам чуо онда како ме божји анђели милују крилом по образу и к'о да ме љубе... И тада ти запјевам *Рождество* да сва кућа звони... Пјевају и Станко и Гојко уза ме, па ми се чини, да сам виши и од самога владике, кад оно у цркви пропјева са својим поповима... И све ми тада лијепо и све ми драго, па би свакога да пољубим и да се са свакијем мирбожим... И кад погледам у небо,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

чини ми се к'о да видим лице Господа, па к'о да се смије на ме и на моју кућу... И тада панем на земљу па му се молим: *Господе, подржи ме у овакој слави!*... А Станко и Гојко једнако пјевају и њихови ми се гласови разлијежу у души к'о она света звона црквена... А сад...

Он запе. Не имаде више снаге да ријечима упоређује садашњост са таком прошлосту. Он погледа у старицу, али она мучаше као и прије. И с тога обори главу и свој разговор поче настављати у мислима.

Сјети се Станка. Као да сад гледа како га мртва донијеше из једне механе и казаше му, да је погинуо због тога, што је ашиковао са некаквом дјевојком, коју је и други загледао... Кашње му се Гојко ожени. Живио је сретно пуну годину, па и он умрије. Остале му млада удовица са дјететом у повоју... И ево је трећа година од његове смрти, а у кући се старчевој не прослави Божић. Нити се уносише бадњаци, нити се клала веселица, нити се палиле свијеће, нит' се китио брштан, ни — ништа. И готово изгледаше, као да то и није једна православна кућа, него чифутска или, Боже сачувај, каква поганска. Кад сва друга браћа веселе се и пјевају, ту се плаче и уздише... Није то него као да је Господ, који се, како се старцу чинило, некада смијао на њу, сад окренуо своје лице, а они мали анђели далеко бјеже и облијећу око других, сретнијих кућа...

— Старац жалостиво заврти главом, а старица отра бошчом сузе и потстакну ватру жарачем. Тиме као да хтједе и своје и старчеве мисли скренути на другу страну.

— Ама ће ли је ово Стана? — запита стари и погледа по кући.

— Изишла неће.

— Куд ми је однијела дијете?... Студено је, па ми може озепсти... А оно је још једино добро што имамо.

— Утоплиће га она, не бој се, — одговори стара. — Зна она шта ће-тету треба... Није она луда.

Тога часа зачуше се пред вратима кораци. Мало за тим, па се отворише врата, а Гојкова Стана појави се на њима, носећи у нарамку свога трогодишњег синчића. Њезино лице било је вечерас некако ведрије него ли обично, а и по гласу, којим је назвала „добро вече“ могло се познати, да је расположенија него обично.

— Ће си била? — запита је стари и погледа је пажљивије,

— У шуми.

Стари зину.

— У шуми?

— Ја... Отишла сам да усијечем бадњаке...

Старац се заблену у њу као у какво чудо. Он као да погледом тражаше од ње, да му протумачи своје ријечи. А она се благо осмјехну и понови исто.

— Ама што ће ти бадњаци?..... Ко ме ти бадњаке? — промуца стари.

— Нама, — одговори она мирно. — Мој Раде хоће да превесели ђеди бадњаке...

И показа руком на малоба, који се анђелски осмјехиваше, пружајући обје руке према ђеду.

Старца нешто стисну у грлу. Он скочи са свога мјеста, стаде пред невјесту и зашишта:

— Ама шта ти то мени кажеш?

— Мој Раде хоће да те вечерас обесели...

И она се такођер осмјехну некако благо и дође слична самој богородици, што је на иконама сликају са Исусом у наручју. Староме се учини иста така. Он је за час ра-

зумједе и само што цикну, па јој из наручја зграби малога.

— Сад знам... Сад све... Сад... — и не доврши него као вјетар истрча с малим напоље...

Стана хитно прилети једној ћаси — која већ бијаше напуњена шеницом, — зграби је и пуну шаку шенице пружи старој.

— Мајко, поспи унука шеницом...

Тад се помоли и стари на вратима. На глави нема капе, него му сиједа коса неуредно пала по раменима, а читаво му лице добило савим друкчији израз. Сав се некако разведрио и заруменио а око усана трепти му блажен осмијех. И такав се наднио над својим златокосим унучетом, па му придржава подужи бадњак, које оно за крај држи.

— Слетна веце, — протеча мали и запе... А стари некаквим надземалским гласом настави:

— И сјутра Божић и сви дани по Божићу!

Стара замахну да их поспе шеницом, али јој рука задрхта и шеница се просу по ватри. Стана их засу обојицу.

Унесоше сва три бадњака.

Кад и трећи бадњак укрстише на ватри, Стана пружи староме чашу вина.

— Пјевај *Рождество!* — рече маломе.

— *Лозденсто,* — поче мали и опет стаде. А старац прихвати и логано настави даље. Дрхће му глас, дрхће рука, дрхће читаво тијело а сузе се слијевају низ образе и падају на бадњаке... Тако заврши пјесму...

— Здрав си ми ти!.. — рече иза тога и окрену се маломе... — Здрав си снаго моја!... Срећо моја!... Пуна кућо моја!...

И старац загрцну и глас га изневјери а сузе га облише још више... Он испусти чашу из руке, стиште малога и поче га љубити, притискајући га све јаче уз старачке груди...

Уједанпут као да се освијести, па отра сузе.

— А што ћу плакат' данас? — рече. — Зар ми данас није и опет срећа у кући запјевала?... Ево ја опет чујем како ме анђели милују и видим Господа како се смије на ме!... Бабо! Ходи и ти загрли унука!... Сад нам није кућа пуста!... Нисмо више самохрани... Има нам ко бадњаке превеселити...

И пружи малога старици, која још не могаде да се прибере од плача... И она скочи и пригрли унука... И њојзи се учини као да су јој синови из гроба устали, па дошли, да је вечерас обрадују... И она сама пропјева и сви прихватише, те се поново заори она дивна пјесма:

Рождество твоје Христe Боже наш...

San Pantaleone

— Gabriele d'Annunzio —

I.

Велика пјесковита пијаца трептјела је и свијетлила се као да је била посута прахом плавца камена. Све куће наоколо, кречом обијељене, одсијевале су особитом металичном свјетлошћу, те изгледаху

као зидови огромне које пећи, кад се уташује. При дну, каменити црквени стубови одбијали су свјетлост зрака са облакова, па су се црвенили као гранит; стаклени прозори сијевали су, као да је уну-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

тра буктила ватра; свете слике и представе биле су у живијем бојама, а изгледале су јасније; цијела голема зграда од сјаја новог појава свјетлости сада је јаче и узвишеније допирала над кућама Радузана.

Гомиле људи и жена врвиле су из улица на пијацу вијући и машући рукама. Празновјерни страх нагло је растао у душама и у срцима свију њих; у маштама глупе оне свјетине стварале су се хиљаде страшнијех слика казне Божје; тумачења, ватрена правдања, тужна заклинања, бесмислене приповијетке, молбе и вике слијевале су се у дубоку хуку, ромор и халабуку олује, која се приближавала. Већ од више дана крвава она црвенила, по заходу сунца, остајаху на небу, узнемириваху ноћну тишину, жалосно и тужно расвјетљаваху снове роднијех поља, узбуђиваху завијања пасâ.

— Јакове! Јакове! — викаху пред црквом, машући рукама, грчевито савијени око једног стуба у притвору, многи од онијех, што су до тада само испод гласа говорили — Јакове!

На главна врата изађе и приближи се онијем, што су га призивали, дуг, висок сувоњав човјек, који изгледаше као да болује од сичије; на врху главе ћелав; слијепе очи и шију покривале су дуге црвенкасте власи. Његове малене удубљене очи бијаху одушевљене жаром дубоке неке страсти, мало закренуте ка корјену носа, несталне боје. Због оскудице двају зуба с приједом у горњој вилици, уста његова, кад су се отварала при говорењу, мицањем шиљасте браде, на којој су биле расијане длаке, изгледале су као уста особите неке старе животиње. Остало његово тијело бијаше такођер веома лоша грађевна умјетност костију, које су хаљине слабо покривале; по рукама, иза шака, по мишицама отрага, на прсима, кожа је била обасута модријем некијем биљезима, урезима, направљенијем шиљком од игле а чивитастијем прахом у спомен посвећенијех светијех мјеста, добијенијех опроштаја, одријешенијех објета и завјета.

Тек што се фанатик приближи скупу људи и жена код стуба, немирни они људи обасуше га разноврснијем питањима: Дакле? Што је казао Don Cònsolo? Хоће ли изнијети само сребрну руку? Није ли зар боље цио труп? Кад ће се повратити Pallura са свијећама? Је ли стотину либара воска? Само стотину либара? Када ће звона зазвонити? Дакле? Дакле?

Граја око Јакова постаде све већа и већа; они из даљег примакосе се к цркви; са свију улица нагрну свијет на пољану и покри је сву. Јаков пак одговараше на питања, збораше нискијем гласом, као да откриваше страшне тајне, као да доносаше пророчанства из даљине. Он бијаше видио горе високо посред крви руку, која је пријетила, па црни вео, па мач и трубу....

— Приповиједи! Приповиједи! — наваливаху остали, гледајући један другога у лице, необично радознали да чују чудновате ствари; док се, међутијем, прича од уста до уста брзо разносила кроз окупљену свјетину.

II.

Велико руменило зоре полако се уздизало према зениту и разастирало се да покрије сав свод небески. Изгледало је као када се пара при растапању метала таласа поврх кућнијех кровова; а у сјају што се спуштао од стране румене зоре жути и љубичасти зраци мијешаху се трепетом дугинијех боја. Свјетлија дуга пруга бјежаше према путу на јаз ријеке и причињаваше се да вода пламти између високијех и танковитијех јаблановијех стабала; па онда крај азијатског поља, гдје се старе сараценске куле нејасно уздицаху као каменита острва у магли. Упалено испаравање покошеног сијена разносило се по ваздуху; кад и кад рекао бих да је задах усмрћенијех буба међу гранама. Јата ластавица у великом цвркутању и цијукању пролијећаху ваздухом, пребијајући се од жала ријеке до олука испод стрехе.

Мучање, којијем су се очекивали догађаји, прекинуо је жубор у народу. Палурино име ишло је од уста до уста; гњевно нестрпљиви бивали су тамо и овамо. На путу преко ријеке није било нигдје видјети кас коња; фалиле су свијеће; дон Консоло није хтио без њих да изнесе мошти, нити да отпочне заклињања; а опасност је била ту близу. Страх је хватао сву ону свјетину, као сакупљену стокку, која није смјела више ни очију да подигне пут небеса. Заталасаше се груди женскиња, бризнуше плакати и на глас оног плача нека виша страва спопаде и поче гушити духове.

И тада већ једном звона забрујаше. Па како су мједена звона ниско висила, мукли звук брецања прозуја поврх глава свију, те се неко непрекидно јаукање ваздухом разлијегало.

— Свети Панталеоне! свети Панталеоне!

То је био огромни једногодишњи усклик очајника, што су вапили за помоћ. Сви на кољенима, са раскрыленијем рукама, блиједијем лицем мољаху.

— Свети Панталеоне!

У то показа се на црквенијем вратима посред дима двију кадионица дон Консоло, који се сјао у љубичастој златом везеној одежди. Високо држаше сребрену св. руку и заклоњаше зрак, гласно изговарајући латинске ријечи:

„Et fidelibus tuis aeris serenitatem concedere digneris. Te rogamus, audi nos!“

Чим свјетина угледа св. мошти бијаше ганута до лудила; кроз свијетли вео од суза очи њезине мотријаху чудотворни небески сјај, који је излазио из трију прста високо уздигнутијех ради благосиљања. Рука изгледала је у зажареноме зраку много већа; зраци румене зоре дадоше разноврсне боје драгом камењу; мио мирис од тамјана брзо се ширио до ноздрва вјернијех.

„Te rogamus, audi nos!“

Али тек што рука бијаше поново унесена у цркву и звона умукнуше, у тре-

нутној оној тишини зачу се негдје близу звекет звончића на цести од ријеке. Тад нагло похрлише к оној страни, и многи рекоше:

— Оно је Палура са свијећама! Палура долази! Ево Палуре!

Товар је ступао напријед шкрипајући по пијеску, кораком толике сиве кобиле, којој се на сапима велики рог од жутога мједа сјајно блисташе попут лијепога полумјесеца. Тек што Јаков и остали ступише преда њу, мирна она животиња стаде, силно духајући кроз ноздрве. Јаков, који се први приближио, одмах угледа на дну терета преваљено, опружено тижело Палурово све искрвављено, те стаде јаукати, машући рукама пут свјетине:

— Мртав је! Мртав је!

III.

Тужна вијест распрострањена се као муња. Народ се стаде окупљати околу товара и отезати врат, да штогод види, не помишљајући више на страшила и пријетње с неба, ожалошћен новијем неочекиванијем догађајем, природном оном дивљом радозналошћу, коју људи осјете кад угледају крв.

— Је ли мртав? Како је умро?

Палура лежаше на узнак на даскама са широком рањом по сред чела, подеранијем ухом, одераним рукама, боковима и једнијем бутом. Млаки крвни поточић циједио се кроз очне шупљине све доле до браде и до врата, шкросио му кошуљу, правио му црнкасте грумичке на прима, на кожном пјасу па све до гаћа. Јаков стајаше нагнут над онијем тијелом; остали сви наоколо помњиво стајаху, прислушкивајући; свјетлост румене зоре обасјаваше смућена туробна лица; за вријеме онога мучења са обале ријеке допираше крекетање жабџа, а слијепи мишеви пролијетаху тамо и натраг тик до глава.

На један пут Јаков исправи се те, окрвављеном јагодицом на лицу, повика:

— Није умро. Још дише!

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Мукли жубор прође кроз свјетину, најближи нагнуше се да виде, док они, који су били далеко, узнемирани, подигше грају. Двије жене донесоше врч воде, друга пак комадиће платна; младић неки понуди тикву пуну вина. Опраше лице рањенику, оставише му крв на челу, подигше му главу. Зачуше се тада високи гласови, којима су тражили узроке догађаја. — Оскудијевало је стотину либара воска; само неколико комадића воска могло се видјети између дасака на дну товара.

У тој узбуни духови се све то више успављиваху, огорчаваху и раздражаваху. Пошто је пак нашљедна старинска мржња врела и кипјела у њима против вароши Маскалика, која се налазила с ону страну ријечке обале, Јаков промуклијем гласом јетко и пакосно изустити:

— Ма да восак није служио св. Гонселву?

То је била искра пожара. Црквени фанатизам пробуди се од једном у ономе народу, подивљаломе кроз толико година у слијепоме поштовању јединога свога идола. Глас фанатичара разнесе се од уста до уста. Под трагичнијем црвенилом јутарње зоре, узбуњена свјетина изгледала је као хорда побуњенијех Цигана.

Име светитељево грмјело је из уста свију њих као позив у рат. Разјарени бацали су проклетства на противну страну ријеке, пријетећи рукама и шакама. За тијем сва она широка и моћна срџбом и свјетлошћу угријана лица, којима златни обручеви менђуша о ушима и дуга чупа косе низ чело даваху необични изглед дивљаштва, примакоше се рањеноме, постадоше благи и милостиви. Око болесника брижљиво и сажаљењем настојаху женскиње, да га поврате у живот; много љубазнијех руку промијенише му на рамена платнене облоге; водом попрскаше му лице, к блиједијем уснама примакоше тикву с вином, под главу му намјестише мекши јастук.

— Палуро, јадни Палуро, зашто не одговараш?

Он је лежао на узнак, са затворенијем очима, на пола отворенијем устима, тамном наусницом, лицем и брадом. У грчевима од болова видјело се да је био и лијеп и млад. Испод завоја на челу низ слијепе очи тецијаше, танка као конац, крв; из грла му неки мукли звиждук, непрекидан као одјек болесникова тргоћања. Око њега све више настојаху бригама, наваљиваху запитивањима и грозничавијем погледима. Кобила кад и кад климаше главом и хрзаше пут кућа. Атмосфера због олује, која је била близу, пријетила је цијелој мјесту.

Зачу се тада вриска женскиња према пољани, гласови матерâ, који се причињаху гласнији посред наглог мука свију осталијех гласовâ. Горостасна жена нека, коју је сало гушило, прође кроз свјетину и виком стиже к товару. Пошто је била тешка па се није могла попети, набаса на ноге сина свога, стаде умилно нарицати, плачући, болно јадикујући. Јецанем парала је срца присутнијех и на лицу јој се видјела толико голема и страшна туга, да је све језа спопала, те су од ужаснога њезинога лица главе окренули.

— Захеју! Захеју! Срце моје! Радости моја... непрекидно је викала биједна удовица, љубећи ноге рањеноме и привлачећи га к себи пут земље.

Рањеник макну собом, од љутога ббла закрену устима, погледа очима горе, али, пошто су му биле влажне, одиста није могао видјети ништа. Крупне сузе из угловâ трепавицаâ потекоше му низ образе и низ врат; кроз промукло грло зачу се узалудно натезање говора. Наоколо пак наваљиваху:

— Говори, Палуро! Ко те је ранио? Говори! Говори!

Запитивањима бјеснио је гњев, множиле су се јарости и срџбе, будила се потајна побуна освете, стара нашљедна мржња кипјела је у срцима свију.

— Говори! Ко те је ранио? Кажи нам! Реци нам!

Рањеник отвори још једном очи, а пошто му држаху стиснуте обје руке ваљда ради оног живог дотицаја тоpline, пробудише му се за час дух и снага, очи му се расвијетлише, кроз веће и крвавије пјене устима поче неразумљиво, али жељно, муцати. Нијеси му још могао разумјети, што говори. У оној тишини чуло се тешко дисање свјетине; очи доље запламтјеше, јер сви духови очекиваху само једну ријеч.

„... Ма... Ма... Ма... scálico...“

— Mascálico! Mascálico! врисну Јаков, који је стајао погнут, са наперенијем ухом, да докучи слабе ријечи онијех уста, што су умирала.

Страшнијем жубором и грајом дочекан бијаше онај поклич. У народу с почетка примјетило се неко збуњено, бурно таласање и немир. Кашње пак, кад је неки виши глас, што је наткриљивао вреву и гунгулу ону, повикао: јуриш, — свјетина помамно се разбјеже и раштрка. Једна сама мисао покретала је оне људе, мисао, која је рекао бих у један мах синула у главама свију њих: наоружати се чиме па гађати и млатити. У својијем душама тражили су невоље, крваву судбину, при оној великој грозној свјетлости рујне зоре, у електричном задаху, који се испаравао из жељног поља.

IV.

И на пољану пред црквом сакупи се чета, наоружана косама, срповима, косјерима, сјекирама, брадвама, мотикама, пушкама. Сви из једног грла дераху се:

— О свети Панталеоне!

Don Cónsolo, устрављен буком и грајом, утекао бијаше у стџ за олтаром. Неколико фанатичара, предвођених Јаковом, улегоше у већу капелицу, раскинуше мједене решетке и стигоше у подземну пећину, гдје се находио кип светитељев. Три кандила, пуна уља од маслина, лијепо су горјела у ономе влажноме ваздуху

дубоке пештаре; за кристалом хришћански идол блистао је бијелом главом посред великога сунчаног круга; од богатијех дарова зидови се нијесу могли видјети.

Кад се пак идол, ношен на раменима четворице горостасâ — херкулâ — указа између стубова у притвору, те засја зрацима према зориној свјетлости, на лицима народа, који је чекао, видјела се страствена једва дочекана жеља, шум веселог вјетра прелети преко лица свију њих. И чета се упути, а огромна светитељева глава блистала је у висини, гледајући преда се из онијех очнијех шупљина.

Преко неба сада, у сред једнако турбоног жара, сваког часа пролијетаху свијетле пруге метеорâ; хрпе танкијех облачића одбијаху се од земног појаса, те лутаху, ишчезавајући полагано. Цијела радузинска околица изгледаше остраг као брдо пепела из којег избија ватра; напријед пак многобројна поља губијаху се у нејасноме свјетлуцању. Превелико кретање жаба одјекивало је у оној пустињи.

На путу према ријечи Палурун товар стаде, те не хтједе напријед ни корака. Био је празан, али на више мјеста по њему заостало је трагова крви. У оној тишини одједном породише се псовке, пуне гњева и срџбе. Јаков повиче:

— Натоваримо свеца!

И на даске наслонише кип, те на сву силу повукоше кобилу да гази. Ратна литија прелазаше тако преко међе. Уздуж редова сијеваху ковине; прегажењем вода се плускањем свијетлила, а црвена струја пламтјела је између јабланова, далеко пут четворокутнијех кула. На маленом бржежуљку лежао је Маскалик, међу маслинама. Тамо — амо лајаху псетења, бијесно наваљујући одговарањем. По пријелазу, чета је напустила опћи пут, те је ступала напријед брзијем корацама управнијем путем, који је просијецао поља. Сребрни кип ношен је био по други пут на раменима; надвисивао је главе људи међу високијем житом, које је ми-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

рисало и обасуто било живијем свијетњацима као небо звијездама.

Од једном пастир неки, који је из сламне појате чувао кукурузе, као махнит, устрављен пред оноликом наоружаном свјетином, нагну бјежати уздуж обале, дерући се из свега гласа:

— У помоћ! У помоћ!

Вриска и дрека чобанова орила се и одјекивала је кроз маслинову гору.

И тада навалише Радузани. Кроз пање од стабала, кроз сухе третике, светитељ од сребра шеврдао је; а када би гурнуо и ударио о грање, гласно би звекнуо, на сваки знак понора силно би заблистао. У један мах на хрпу кућа избацише из пушака један за другијем до двадесет метака. Зачу се праскање, за тијем вика, па страшна граја. Нека се врата отворише, нека пак затворише. Одоше у комаде стакла на прозорима; на пут попадоше много разбијенијех посуђа, пунијех босилка. Иза трке нападача пут жара небескога у зрак тихо подизаше се бијел дим. Сви заслијепљени у дивљем бјеснилу викаху:

— На смрт! На смрт!

Гомила фанатика стајаше око св. Панталеона. Грдње, псовке и поруге против св. Гонселва проламаху зраком уз махање косјера и срповâ.

— Лупежу! Лупежу! Божјаку! Овамо свијеће! Натраг свијеће!

Друге четице сјекирама јуришаваху на кућна врата. Како растављена и расцијепана врата падаху, панталеониди ускакаху унутра, урличући и убијајући. Женскиње на пола голе заклањаху се у кутове, просећи милост; брањаху се од удараца хватањем оружја, чим би прсте порезивали; ваљаху се опружене по тавану, умотане у хрпе покривачâ и простирачâ, одакле се промаљаше мршаво тијело њихово, храњено репом.

Јаков, онако висок и црвенкаст као кенгура, вођа ове потјере, обичаваше сваког корака уставити се на повише главаâ дугом косом од сијена дават многе и широке знакове заповиједи. Пролазаше на-

пријед без страха, гологлав, у име св. Панталеона. Више од тридесет људи иђаху за њим. Сви онако сметено и тупоглаво мишљаху, да ходаху посред пожара, по земљишту, које је трептјело, под сводом, који је било готов, да се сруши.

Али са свију страна почеше придолазити и дотрчавати бранитељи, као мазгови јаки и црни Маскалиџези, жедни крви, који удараху дугијем ножевима и погађаху у трбух, у грло, пратећи ударце дреком из свега гласа. Врева се мало по мало измицала пут цркве. Са кровова двију — трију кућа већ буктијаше пламен; мноштво женскиња и дјеце бјегаше на врат на нос кроз маслине, престрашени, на пола слијепи.

Тада међу мушкарцима, кад више нијесу сметале ни сузе нити јаукања, битка отпоче прса у прса. Под жутијем небом земља је била покривена љешинама. Кроз зубе рањеника одјекивале су испрекидане псовке, а кроз ону грају трајаше још непрестано вика Радузана:

— Овамо свијеће! Натраг свијеће!

Али огромна, од хростовине, чавлима оковата врата, затварала су пут. Маскалиџези брањаху је против насртаја и против сјекира. Посред густе оне вреве љуљускао се сребрни бијели кип, који није ништа осјећао, а којег су на раменима још држала четворица херкулâ. Они се, премда их је крв од главе до ногу облила, ипак нијесу хтјели предати. А била је горућа жеља и завјет нападача: поставити идола на непријатељски олтар.

Док су се Маскалиџези као лавови борили, Јакова од једном на чудан начин нестале са камените степенице. Обиђе зграду на све стране, тражећи кланац којег непријатељи нијесу бранили, да униће туда у храм. И чим опази мало на више од земље улаз, попе се, али му бокови при тијесноме улазу запеше. Уви се, заврну, док једва кроз отвор провуче дугуљасто тијело своје.

Пријатни мирис од тамјана ишчезавао је у оној самоћи Божјега дома. Пипајући,

осокољен тутњавом спољашне битке, упути се онај човјек према вратима, запињући ногама о столице, ранивши се по образу и по рукама. И већ одјекиваху ударци бијеснијех сјекира радузанскијех по тврдој хростовини, кад је Јаков отпочео био гвожђем разбијати браву, задухан и готов да га угуши силно лупање срца од жалости и туге, која му је снагу разбијала; дивљијем огњем у очима и рамама, што га вријеђаху и из којијех низ кожу тецијаху врући валови.

— О св. Панталеоне! О св. Панталеоне! — Повикаше с поља промукли гласови дружине његове, кад видјеше да се врата полагаано пригибљу, умножавајући навале, јурише и ударце сјекира. Кроз дрво чуо се тешки прасак тјелеса, што су падала; — сухи удар ножева, када би приковали гдјекога за бубреге. И велико неко одушевљење попут онога, којег божанска моћ улијева у јунака у борби за ослобођење домовине, врело је у онијем скотовима.

V.

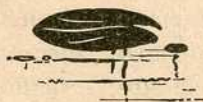
Послије задњег напора отворише се врата. Радузани насрнуше урнебеснијем ускликом побједе, прелазећи преко љешина, теглећи сребреног свеца к олтару. Жива свјетлост одсијевања провали од једном у ону тмину црквене лађе; заблеста злато на свијењацима, а горе на више просијаше цијеви од оргуља. У ономе плавоме сјају, што је кад и кад трептио од ватре са оближњијех кућа, отпоче друга битка. Заплетена тјелеса котрљала су се по опекама, не растављаху се више, већ одскакиваху скупа тамо — амо, гурањем и ударањем једна о друга

свршаваху испод клупа или на степеницама капелица, или код углова исповједоница. У оној подигнутој шупљини куће Божје све је јасно одјекивало: ледени звекет гвожђа, које је у месо упало и које је клизало по костима; јаук у животном уду рањенога човјека, шкрипут лубање, кад би је тешки ударац разбио; запомагање и кривњава онога, који неће да умре; велика радост и весеље онога, што би успио, да убије непријатеља. Благит готов ишчезли мирис од тамјана уздизао се поврх борбе оне.

Сребрни идол још није био достигао славу на олтару, пошто су му непријатељи пријечили приступак. Јаков на више мјеста рањен непрестано млатио је косом, не хтијући уступити педаљ степенице, коју је најпрви освојио био. Не остајаху већ двојица да придрже идола, огромна бијела глава врдала је као кад се ваља пијана машкара. Маскалићези помамно су бјеснили.

Св. Панталеон живом звуком и трепетом превали се тада на тле. Чим Јаков поскочи, да га поново дигне, врајји неки страховити човјек ударцем косјера обори непријатеља на леђа. И два пута овај устаде, а друга га два ударца опет обалише. Крв му је прскала по цијеломе лицу, по прсима и по рукама, на ипак не хтједе попустити, већ настојаше опет јуришати. Кад видјеше онолику дивљу упорност три, четири, пет говедара заједнички прободоше му утробу, одакле искочише цријева. Фанатик паде наопако, удари шијом о сребрни кип, преврну се за тијем по трбушке, лицем удари о метал, отегнутијем мишицама, згрченијем ногама. И тако погибе св. Панталеон.

Љубо Жер. Влачић

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Фрања Прешерн

— Стев. Жакула —

Словеначки народ — мртва стража великог словенског племена на граници германско-романских народа!

Кад год се о њему поведе ријеч, увијек нас заноси та примамљива слика, чију свјежину одржава једино жилавост тога симпатичног народа против стране асимилације. Као питомо острво у туђинском мору издигао се он својом народном словенском индивидуалношћу, па је увијек у стању, увијек јак, да одоли поплави туђинској. Позиција, на сваки начин, јуначка, али и борба витална, јер се она плаћа народном егзистенцијом!

Па и покрај вијековног стражарења над самосвојном свијешћу народном, покрај одржавања народног вјеровања у етнографску јединицу и цјелину као огранак једне велике заједнице, покрај тога што су увијек умјели разлучити своје од туђинскога, ипак нијесу пионири културе словеначког народа били неприступачни тековинама осталих образованијих народа. Све идеје и сви покрети, који су таласали душевним животом западних народа, нашли су увијек одзива међу синовима словеначког народа. Све од Трубера па до Прешерна, од протестантизма па до творевина велике француске револуције, учествује индиректно и словеначки народ у свима оним борбама, које покреће културни Запад. И слободоумље Лутерово и сервилност римска, и укоченост средњевијековна и живахност полета најновијих идеја, све су то мете, за којима су тежили одабрани синови словеначког народа. Свака јека на Западу налазила је одјека и код алпинског словенског племена.

Говорећи о времену, у којем се појавио велики син словеначког народа Фрањо Прешерн, за нас је најважнији онај моменат, у коме се међу словеначки народ пресађују идеје великог Запада, које освит-

ком XIX. вијека поплављују и остала племена велике словенске задруге, те их покрећу на агилан културни рад. Идеја националитета, која истиче сваки народ као посебну, саму собом заокружену цјелину и јединицу у маси народā, кида застарјеле средњевијековне апсолутистичке предрасуде, доводи сваки народ до ближег познавања самога себе и чини нову епоху у политичком развоју човјечанства. Струја романтизма, која такођер истиче народ као узор, на који се треба угледати и од њега наслијеђивати све што је лијено, даје нови правац литератур: свију народа, па наравно и Словена. Та струја налази код Руса свога апостола у Пушкину, код Пољака у Мицкијевићу, код Чеха у Колару и Челаковском, код Словенаца у Воднику а нарочито у Прешерну.

У питомом крају дивних Алапа, не далеко од сликовитог бледскога језера, родио се Фрањо Прешерн 21. новембра (3. дец.) 1800 год. у маленом селу Врби. Родитељи му бијаху имућни сељани, који нијесу пропустили, да млађану душу свога сина не оплемене знањем. У селу је Рибници свршио основну школу, а год. 1821. у Љубљани гимназију. Иза промоције за доктора права на бечком универзитету 15. (27.) марта 1828. год. ступи Прешерн бесплатно у државну службу, у којој је протаворио читаве двије године, не могући се ради својих слободоумних погледа на свијет и на живот никако дочепати каква мјеста с платом. Напустив државну службу заузео у адвокатској канцеларији свога пријатеља дра. Кробата мјесто перовође, и то му је било занимање кроз пуних четрнаест година, све док није сам добио адвокатско мјесто у Крању год. 1846. У томе га самосталном раду обори несносна водена болест у постељу, у којој и испусти своју велику душу 27. јануара (8. фебр.) 1849. год.

Биографија кратка, живот без много авантура, али за то више посвећен раду, посвећен препороду словеначке литературе. Јер он је први словеначки пјесник, којег су потпуно занијеле идеје просвијећеног Запада и који их је умио згодно употрејевити и пресадити међу свој народ. Он је свога претходника Водника, који је са мање среће започео прије њега исти рад, далеко наткрилио и премашео, јер он је истом прави творац поезије новог правца, која је основана на темељу народних пјесама. Монах Водник није никад могао онако схватити важности чистог народног језика и значаја модерног правца у литератури као слободоумни лаик Прешерен.

Боравак у Бечу бијаше од пресудна значаја за душевне аперцепције пјесникове. Ту се упознаје он са пјесником Челаковским, који му у срце усађује љубав према цијелом Словенству и у којег се друштву упознаје са идејама Запада и реорганизаторским радом у књижевности чешкога народа. Ту постаје он учитељем грофу Антону Ауерспергу, који је касније познат као знаменит њемачки пјесник под псеудонимом Анастасије Грин, те бијаше у стању, да свога благодарног ученика одгаја у свему ономе, што је и његову пјесничку душу заносило. Они заједно читају историка Валватора, па се обојица одушевљавају љубављу према маленом и патничком словеначком народу, који се смјестио у живописне крајеве романтичних Алапа. Ту се упознаје и са славнијем Копитаром, који његовој младој души даје директиву, даје очинског савјета у његову раду. Јер још за доба ђаковања сакрива Прешернов џеп читав свезак пјесама, које млади пјесник са страховањем доноси Копитару на оцјену. Строги се и немилоствиви Копитар, наравно, није могао занијети ведром и живахном поезијом његовом, за то и савјетује пјесника, да их за неколико времена остави на страну, па онда да их исправи и објави. Он је тај савјет тако послушао, да је све те пјесме, осим

њих три, предао пламену. На даљи пјеснички рад потицао га је пријатељ Челаковски, који је за процјењивање душевних способности младога пјесника био далеко увиђавнији а и позванији, него ли сухопарни научник Копитар. Познанство његово са прогнаним Пољаком Коритком упознаје га са пољском литературом и открива му љепоту народне словеначке поезије. Овај пољски патриота бијаше у словеначком народу нашао своју другу отаџбину, те се посветио сакупљању и изучавању словеначке народне поезије, хтијући да се ма каквим год јавним радом одужи гостопримству словеначком. Народна је поезија толико занијела Прешерна, да се и он сам одавао на сакупљање њезино, а утицај њезин види се већ јасно у првим његовим радовима. Од велике је важности било по пјесника и друговање његово са образованим библиотекараром љубљанским Чопом, који је познавао многе европске језике, те стајао у преписци са свима знаменитијим људима, који су се интересовали да дознаду шта о словеначком народу и његовој литератури.

Пријатељујући с тим људима Прешерен је далеко раширио хоризонт свога душевног свијета и доста рано започео своју пјесничку дјелатност, али се у јавности није нигдје показивао. Пред суд књижевне публике није хтио да ступи неспреман, незрео. Осим познавања домаће народне поезије студирао је он још и претходнике своје Водника и Равникара. Челаковски га је упознао са чешком, а Коритко са пољском поезијом, јер одатле датирају они његови пријеводи Мицкијевића. Познавао је добро класичну литературу старих Грка и Римљана, а исто тако и модерну њемачку. У својим романцама и баладама угледао се на њемачке пјеснике, преводио је Биргера, а особито му се свиђао Хајне. Али покрај свега тога његов једини љубимац бијаше и остаде Петрарка, којег сонети — а ту му је највећу услугу чинио његов пријатељ полиглот Чоп — нађоше у његовој осјетливој души дивна одјека.

Тако спреман и у укусу кристализован јавља се Прешерен први пут у јавности својом пјесмом *Деклецам* у другом броју њемачког листа *Jllyrisches Blatt* за год. 1827., којој је додао и њемачки пријевод. Обилатији рад његов бијаше у доба, када се појавио алманах *Крањска Чбелница* год. 1830. У том књижевном листу, који обилежава прелаз из старог у ново доба, штампао је Прешерен много својих пјесама. Тадање га покољење није још могло да разумије, да заволи. У клерикалној се Љубљани нијесу свиђале те „заљубљене“ пјесме, јер су их поклоници римског морала сматрали гнусним и неморалним. И Копитар се као цензор често пута огријешо, бришући и изостављајући са свијем невине ствари. Нарочито ревизор Павшек удара на пјесника. Он моли владу, да забрани штампање Прешернових пјесама, јер је тај младић врло тврдоглав, па не ће да послуша очинског савјета бечкога цензора, него наставља и даље своје пјевање, које он не назива другијем именом него *Sauglockenläuten*.

Са свијем су другачије цијенили рад пјесников људи, који су одмах схватили праву важност овакве поезије, каква се јавила у Прешерновим пјесмама. Челаковски пише год. 1832. о Прешерну овако: „Његови изабрани умотвори давају *Крањској Чбелници* изванредну цијену и красоту. Ради тога заслужује врло часно мјесто у низу словеначких пјесника тај тако бујно од природе надарени млади пјесник... Он је окушао своју снагу у различним пјесничким врстама: у лирици, елегији, сатири, у романцама, епиграмима и сонетима, и у свему показује подједнако окретност, живахност и зрело мишљење. Поврх свега тога — колико нам је могуће о томе судити — његов је језик чист, једар и прави словеначки, стих гладак и пунозвучан.“¹⁾ Пријатељ се Чоп побринуо, да до те оцјене дођу и остали сународници Прешернови.

Он је прошири и штампа на њемачком језику у листу *Jllyrisches Blatt*. И тако се стаде лагано ширити круг поштовалаца његове Музе, и тако се поче лагано разносити прича о једној новој звијезди и њезином чаробном сјају.

Па и кад је престала излазити *Крањска Чбелница*, Прешерен је наставио свој започети рад. Штампало је неколике пјесме на њемачком језику у листу *Jllyrisches Blatt*, а средином год. 1836. издао је посебну књижицу: *Krst pri Savici. Povest v verzih*. За тијем се даде на пјевање омиљених сонета, газела, романаца и балада; те их све сакупљене издаде год. 1847. под натписом *Poezije*.

Poezije су најглавније дјело, којим је Прешерен стекао свој глас, признање и бесмртност. Књига пуна поезије, пуна пјесничког духа, пуна нечега, по чему се одмах познаје да га прије није било, пуна неке инспирације, која удара жиг новоме правцу у словеначком пјесништву. Пјесме писане чистим и народним словеначким језиком, који је црпљен из народне поезије и за који би се могло рећи да је „као суза чист“; стих лаган и умиљат, пресађен из страних литература али тако складно и лијепо, као да га је он сам за словеначки језик стварао; мисли богате и изразите, које одају генија. Није ни чудо, што појаву Прешернову упоређују словеначки књижевни критичари богињи Палади Атени, која се оружана рађа из главе Зевсове. Јер он је, као и наш Бранко, запјевао одмах чистим народним језиком и тиме показао слаткорјечивост његову, тако да се његову језику диве још и данас, те то неки сматрају већим чудом, него ли у опште појаву његову као пјесника. За тај лијепо и звучни језик узео је Прешерен акценат као мјерило, те га по њему сложио у глатке стихове, каквих још до онда није било у словеначкој поезији. Сонете и газеле увео је најприје Прешерен, позајмив прве од Петрарке а друге од њемачких пјесника. Тако се јавља Прешерен углађен и прекаљен на арени словеначке

¹⁾ Ljubljanski Zvon: Prešernov Album. XX. 1900. Свеска за децембар. Стр. 783.

литературе. Он односи величином и љепотом својих мисли и осјећаја побједу над свима својим претходницима — будућност бијаше и онако његова.

Лирика је главна црта Прешернова пјевања. У њој је исказао најплеменитије осјећаје свога срца. Заљубљен у кћер богатог љубљанског трговца Примца Јулију посвећује јој скоро све своје лирске пјесме, и ако се с њоме није ни познавао, а камо ли долазио у ближи одношај. Он је у њој гледао оно исто биће, какво је Петрарка гледао у својој Лаури. И без наде, да ће је икада моћи својом назвати, он је ипак идеално љуби, и ако зна, да се она љути на њега ради његових сонета, и ако зна, да она полази за другога. Лирика је његова силна и њежна, осјећаји искрени. И ако често пада у тугу и очај, ипак зна увијек одржати мирноћу душе. Нека блага ресигнација проструји тада кроз његове елегијске стихове, али се у брзо сам ублажује, стишава. Он је пјесник несрећне љубави, пјесник светих осјећаја који не налазе одзива, пјесник опрјечности између идеала и живота.

Проучавање народне поезије потакло га је, да као и остали романтици у њој потражи градива и да створи своје дивне баладе и романце. Тијем креће Прешерен, као и Пушкин, стазом реализма. На тој стази постаје он епик и својом је пјесмом *Krst pri Savici* хтио макар колико да утиша гласове својих скептичних римско-клерикалних сународника, које су они подизали против његове њежне љубавне поезије.

Осим тога прожета је његова поезија топлим патриотизмом и љубављу не само према своме словеначком народу, него и према цијеломе Словенству. Он се не заноси толико прошлосту свога народа, јер му је земља увијек робовала и била поплављена туђином, него се више узда у будућност, у пробуђену свијест народну. Он улаже сву своју снагу, да користи само своме народу.

Многоме ће, може бити, чудноватим изгледати, како да се Прешерен није дао

завести оном струјом Илиризма, која је његова сународника Врза са свијем одродила. Он је, до душе, почео из почетка називати себе „Илиром из Крањске“, али се касније, са ојачавањем љубави према своме народу, са свијем отуђује од те мисли. Ни сва настојања Врзова, ни увјеравања Челаковскога, како би то по јужне Словене било од неизмјерне користи, кад би имали један књижеван језик, не могаху га скренути и одвратити од његова увјерења. Прешерен је волио све Словене, у души је сам био велик Словен, али је изнад свега љубио свој народ. Он га је познавао не само по пјесмама и обичајима, него је то познавање залазило дубоко у душу народну. Ради тога је увијек заступао мишљење, да треба најприје отворити своме народу очи, довести га до познавања и поуздања сама у се, постићи најприје оно што је најпотребније, а онда се истом заносити идеалним сликама и маштањима. Прешерен је хтио најприје ваљане Словенце, па онда истом ваљане Словене. Он је брзо стекао увјерење, да је чисти народни језик једини мост, преко којег прелази култура и у најниже слојеве, па се за то свом душом одао његовању народног језика. За то и одговара онако отворено Вразу, кад га овај настоји да загрије илирском идејом: „Тенденција наших пјесама и осталог литерарног рада није ништа друго, него да култивирамо наш матерњи језик; имате ли ви какав други циљ, то ћете га тешко постићи. Здружење Словена у један књижеван језик остаће по свој прилици скромна жеља.“¹

Мало је примјера, гдје је тако малена књига учинила тако велик преокрет. Мали зборник Прешернових пјесама учинио је заиста то у словеначкој литератури, рушећи све везе са старим и мистериозним, а пружајући у замјену нешто ново и здраво. Та је чињеница уједно и најбоља критика за самога пјесника. Иза њега нам,

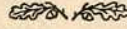
¹ ib. стр. 729—730.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

осим те књиге, не остаде ништа друго, што би нас о јачини његова генија могло још више увјерити. Посмрчад су његова нашла као и Дијанин храм свога Херострата. По налогу декана Дагарина спалила је иза смрти пјесникове његова се-

стра све заостале његове умотворе, међу њима и једну трагедију. Чин, до душе, грозан, губитак ненакнадљив. Али и *Roezije* су довољне, да му с потпуним правом даду заслужени и достојни епитетон творца нове словеначке поезије.²

Заштита Генија

— Сима Аврамовић —

Међу саопштењима учињеним на 21 конгресу *Међународног књижевног и умјетничког удружења* (*L' Association littéraire et artistique internationale*), одржаном у Хајделбергу, од 10—13. септембра, истиче се нарочито једно које треба чути, и које се собом намеће као интересно са двоструког гледишта: знаности и куриозитета Ауктор *C. L. Pesce*, савјетник талијанске амбасаде у Паризу, најтоплије препоручује, да се рад Удружења, који је до сада посвећен протекцији права списатељских и умјетничких, прошири. Он би хтио да га склони, да оно узме у одбрану интелектуалне изумјетке, ма којег облика, па чак прије но што су се ове манифестације духа и произвеле!

Теза је парадоксална, али је развијање њено по све интересно и оштроумно, те држим, да ће моћи забавити и читаоце наше миле *Зоре*.

Који је циљ поставило себи Удружење међународно? Да штити *производе духа и генија људског*. Јесте. Заштитити све производе интелигенције, духа и уобразиље, који још нису добили законску протекцију, ма каква то била форма коју облачи манифестација мисли, ма какав био начин изабран сачинитељем, да испољи своју замисао и да је учини разумљивом.

Удружење је протектор, по праву рођења, свих оних који творе дјела својих интелектуалних способности, ма у којој грани људске дјелатности. Оно је тунор и старалац определијељен за сваку интелектуалну својину, ма од куда она произлазила.

На ово се даје одговорити, а можда је већ одговорено на другим конгресима, да су дјела зналаца, енжењера и проналазача уопште заштићена патентом, и да се она могу прије подвести под својину индустријску него ли умјетничку.

Ово је одговор, али не и разлог, вели *C. Pesce*.

Има, доиста, проналазака и открића патентованих који се корисно могу подврћи индустријској заштити; али, колико има других дјела знанствених и замисли генијалних, производа интелектуалних уопште, пошто су то дјела духа, знање и уобразиље — идеје, једном ријечју — која не налазе никакве заштите пред законом?

Колико је, пак, открића и изумјетака, медицинских, апотекарских или енжењерских, који не могу бити патентовани и заштићени никаквим законитим средством?

Најгенијалнија идеја, најплоднији принцип у примјени свих врста, природни закони најтежи да се открију и формулишу,

² Прешернове су пјесме превођене скоро на све словенске језике, а исто тако и на њемачки и талијански језик. У српској су литератури преведене ове његове пјесме: *Струнал*, *Изгубљена вера*, *Турјашка Розалунда*, *Незаконска мајка*, *Морнар*, а у најновије доба и *Крст при Савици*.

не могу се патентовати! А међу тим, ова открића и ови изумједи служе најчешће за полазну тачку и основицу многобројним примјенама, које обогаћавају оне што дођу после да их експлоатишу....

И да наведемо само неколико примјера, открића тако важних о употреби апотекарских производа, сулфата хинина за сузбијање грознице, између осталих и она, толико плодна у микробиологији, за која дугујемо захвалност генију Пастеровом, која су тако знатно и крјепко сачувала живот човјечји; открића природних закона или принципа механике, физике и хемије; открића која су чинила част људскоме духу — зар се она не налазе са свим лишена и најмање законске протекције?

Овим, дакле, синовима лишеним наслеђа, Удружење треба да пружи у помоћ обје своје руке, широко отворене, јер из зракова њихове интелигенције све вјештине црпе елементе који сачињавају њихову снагу и њихов успјех.

Зар човјечанство не дугује врло често овим истражиоцима, махом опскурним и непознатим, највеће успјехе којима се сав свијет користи као стварима са свим простим и са свим природним, заборављајући, колики је збир интелигентних напора и упорна истрајна рада потребовао, да се отргну од природе њене тајне, и од науке њена сакривена блага у тајанственим лавиринтима.

Зар се не догађа често да вјешти спекуланци експлоатишу једино у њихову корист, а на штету проналазача, генијалне изумјетке ових покретача и сијача идеја? И, докле први живе у раскошном изобиљу, задобивеном без великих напора, други су сведени на највећу биједу, и умиру често и незнани, након живота препуна свирепе и очајне борбе и љутих разочарања. Они се, доиста, налазе обезоружани против пљачке извјесних експлоататора туђих идеја, лишени ма какве заштите против њихових умијешних отимача.

Ту би, дакле, заштитна улога, интелектуална потпора Удружења нашла плодно поље да врши своју акцију, тражећи, да утврди равнотежу и да држи раван биланс у опорној борби за опстанком, чувајући ономе који открива или ствара, легитимно и потпуно уживање свога производа или свога открића, прокламујући морално и материјално право свакога творца за његову творевину или откриће, ма какво оно било.

Што нарочито одликује Удружење међународно књижевно и умјетничко од свих сличних Удружења која имају значај чисто трговински и индустријски то је, што је оно уписало у свој програм протекцију моралног права творца.

Оно је тиме учинило своју мисију много племенитијом и узвишенијом.

И, проширујући свој садашњи дјело-круг, далеко од тога да умањи своју снагу, Удружење је појава, одговарајући на потпунији и савршенији начин погледима својих оснивача и аспирацијама свих оних који, не штедећи свог труда и старања, придолазе сваке године — а ово је већ двадесета — да му донесу потпору својих растурених снага.

Може бити, примјетиће когод, да би требало промијенити назив Удружења, или га модификовати додајући му ријеч *Знаноности*, и да би ова ријеч образовала подесно сједињење с ријечима *књижевно и умјетничко*. Да је значај знанствених дјела са свим друге природе од онога у дјелима умјетничким и књижевним, и т. д.

То су питања сасма излишна а аргументи од незнатне вриједности на која се побједоносно може одговорити: да се у називу Удружења, ријечи *књижевно умјетничко* могу сматрати чисто као богатство израза, као понављање, с обзиром на то, да је књижевна вјештина само особени облик, само грана Вјештине уопште.

Заиста, Вјештина је само ријеч, назив. Она је израз Мисли и оваплоћење Идеје.

Полазећи с гледишта да стваралац једнога дјела, ма какво оно било, даје сво-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

јој замисли форму графичну, пластичну или аудитивну, он, према избору употребљених средстава за испољавање, ствара кад-кад дјело бесједника, кад-кад књижевника, сликара или архитекта, цртача или резача, вајара или музичара. Испољавајући своју мисао, дајући својој замисли опазну форму, умјетник ствара дјело. Ово дјело, свакад скоро несавршеније и слабије од генијалне Идеје која га је произвела, то је вјештачко дјело.

Замисао, плод уобразиље, чак прије но што ју је мозак произвео, дајући јој спољну опазну форму, сачињава Изумјетак: будуће идеално дјело, не само недостижно него и непојмљиво нашим обичним чулима.

Замисао, почетна генијална идеја, то је дакле *Изумјетак*, а конкретна форма дата њеној манифестацији, то је *Дјело*: дјело вјештине или знаности.

Удружење које штити дјела мисли, штити прије свега баш ту саму мисао — Идеју — ту плодну мисао одакле проистичу дјела, не обзирајући се много на форму више или мање добро успјелу, која заодијева манифестацију ове мисли, нити о језику, који је изабрао умјетник или проналазач за испољавање своје замисли, да би је учинио појмљивом другима.

Ми ћемо ићи и даље. Зар Удружење не би требало да тражи не само да протезира изумијећа у њиховим спољним манифестацијама, кад је већ дјело створено, него и у моменту пробијања његове љуске, па чак и у доба трајања зачећа?

Ма колико парадоксалан изгледао à priori овакав један предлог ми се не бојимо да тврдимо, да ће Удружење, расвјетљујући га све више и више, бити неосјетно доведено једнога дана дотле, да рашири своју старалачку протекцију не са-

мо на дјела, од момента њиховог оваплоћења, или на домаку да се појаве на свијет, већ и на светом периоду њихова зачећа.

Закон који протезира људски живот у његовом потпуном развићу, зар га не протезира и у свима епохама тога развића, од рођења до смрти? Зар он не иде и даље те штити човјека и прије његовога рођења, за вријеме светог периода трудноће?

Мисао људска, исто тако драгоцену као и живот, има истовјетна права на законску заштиту у свима периодима својег развића од њеног зачећа у мозгу, генијалном замисли дјела, до оваплоћења тога дјела, па и за вријеме трајања самога зачећа.

Ако смо у излагању ове тезе догнали до крајњих њених граница, можда чак и до очевидне претјераности, дужности Удружења према својим члановима; то је с тога, да боље испољимо што желимо, т. ј. протекцију свих дјела мисли, не само логичну, природну, него још тако рећи и обавезну и лако остварљиву.

Тежећи вазда далеким циљевима, постижу се далеко сигурније они, који су нам ближи.

Тако би ово Удружење, узимајући у одбрану дјела знаности, допунило свој племенити задатак образујући пандан *Удружењу за протекцију индустријске својине* које је ту недавно основано.

Дакле, као што се из предизложенога види, двадесети вијек спрема се да буде, општим сагласијем стваралачке интелигенције свих народâ, моћни и правни заштитник свеколиких производа људске мисли, ма које то било манифестације, чак и много раније но што су се на свијет јавиле, што ће рећи: вијек најпотпунијег и најмоћнијег легалног протектората свих генија у свијету.

Приштина.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

Мултатули

Мultatuli „Много сам трпио“ — чудновата ријеч, а још чудније име! Надио га је себи човјек, не да тиме обрати на се већу пажњу, него јер је свјестан био величине мука и невоља, које је препатио.

1860 изашла је у Амстердаму на холандском језику књига Max Havelaar, које се писац крио под именом Multatuli. Двадесет година касније излазило је под истим именом више књига, а Холандези су знали, да их је написао Eduard Douwes Dekker. Писац тих књига није остао непознат другим народима: дјела се његова одмах преведоше на све важније европске језике, па и тамо доживише више издања.

Живот је овог Холандеза непрекидна борба за потиштене. Она га је оборила с високог положаја, на који се бјеше својом спремом испео, испунила горчином и силном мржњом према тадањим „мјеродавним“ факторима у Холандији, али га је очеличила уливши у њ устрајност и самопрегоријевање.

Рођен у Амстрдаму 1820 у угледној породици окористио се повољним приликама, у којима се родио, на тај начин, да је гледао стећи онако и онолико образовање, које је потребно било, ако је хтио стећи угледан положај и чувено име. Ступио је у државну службу и то као чиновник управе холандских колонија на истоку Индије. Ту је дотјерао до врло висока чина, постао је assistant-resident.

Управа холандских колонија није ништа била боља од осталих. А то је доволно за потврду, да је била лоша. Та колоније се и оснивају, не да се подигну ти крајеви, него да буду од користи „културним“ народима. Декер није хтио да ухвати само карику, коју је његов претходник држао, на ланцу чиновничком, који је холандске колоније чврсто стезао; он је хтио да тај ланац мало попусти, а то се није дало без потреса и звеке. И силно се потресе, јер Декер већ та-

да узе себи као начело: ја хоћу, компромиса нема. Незаконитости, које је његов претходник био починио и које су други чиновници чинили, није хтио Декер да прешути. Није разумијевао оног кривог родољубља, које не кори што се зло ради, него што се проказује. Ноћу су му долазили они јадници с Јаве и тужили се на нечовјечност, лихварство..... Декер није могао никога гледати да трпи. Свакоме је помагао, било дјелом било ријечју. Урођенике је љубио као свој народ: он је потпуно разумијевао њихов језик, што је код других Европејаца била велика ријеткост. Робове би куповао и онда на слободу пуштао, дијелио би немилице новац, ствари, одијело. А свега тога био је свјестан, он је знао да добро чини. Ту нескромност највише су му спочитавали. Али је сам писао: Понос изискује више срчаности него понизност.

Сви они кругови, који су од гуљења јадних урођеника вукли корист, устремише се против Декера. На пријаву, коју је поднио гувернеру због незаконитости, добије „пријатељску“ опомену, да ту пријаву повуче. Кад то не користи, пријеђе се преко ње. Није дуго трајало, а Декер буде премјештен. Кад изјави, да ни на новом мјесту не ће друкчије радити, отпусти га из државне службе без права на пензију. Високи положај, који је Декер био заузимао, није му служио, да се што више обогати. Његово милосрђе и дарожљивост учинише, да је Декер последије иступа из државне службе био — просјак. Вративши се у Холандију мораде жену и дјецу послати своме брату, јер их није могао издржавати. Сам је проводио јадне дане: имао је једну кукавну собу на тавану; сто, на ком је своје прво дјело Хавелара написао, начинио је сам од дасака. Најпослије продавајући хаљине, да се прехрани, дотјера дотле, да је морао сједити код куће, јер није имао у чему изаћи. Овако је живио

Декер, када 1860 издаде своје првјенче: *Max Havelaar*. То је роман, али роман с тенденцијом. Написао га је патник сузама својима, које је пролио бринући се за срећу туђина — дивљака. То је аутобиографија, али огледало јада и невоље, нечовјечности и непоштења. Ту се цртају најјаснијим бојама „благодати“, којима културни Холандези усрећеше Јаванце. Уздах нам се отима, кад видимо, у што је запао тај биједни свијет, а гњев нас прожима гледајући грабљивост и пороке холандских силника и закупника. — Ствар дође и у народну скупштину. Посланик један рече, да гроза пролази кроз народ. А гувернер не знађаше другог изговора него: да не може говорити о тој ствари, јер је сам странка.

Декерово се стање не побољша ни онда, када нашљедник првог гувернера јавно у скупштини рече: Мултатули има право! Рођаци жене Декерове рекоше јој, ако се од мужа растави, да ће јој наћи посла да — шије. Од свог Хавелара није имао велике материјалне користи, јер у оскудици бјеше своме издавачу продао ауторско право, а овај не хтједе дјела даље штампати. Године 1862 штампао је у амстердамским новинама овај оглас: Јављам народу холандском, да сам добио писмо, у коме ми пријете, да ће ми за дуг продати моје покућство. Ја немам другог покућства осим хаљина моје дјеце. То је опет ваша срамота, Холандези, не моја.

Јавно мишљење бјеше се заузело за овог патника и поборника правде и истине. Шта више наступише преговори с њиме, да заузме министарску столицу, али вјеран своме начелу не хтједе компромиса склапати, те га све странке оставише.

Званично не доби Декер нигдје признања, приватно са сваке стране. Особито је женскоме свијету импоновала мужевност и идејализам Декеров. Интересовање за њега и дјела његова расло је из дана у дан. Па тек шта је било повод штампању гдјекоје књиге! 1861 настрадаше Јаванци љуто од поплаве. У корист њихову изда

Декер књигу „Покажи ми мјесто гдје сам сијао.“ То донесе настрадалима 1300 фор. или деветину свега сакупљеног новца. У корист једног пострадалог писца штампа „Љубавна писма“ (*Minnebrieven*). Она му донесоше 400 фор.

Кад је био започео издавати своје Идеје (*Ideën*), добије од једне дјевојке из Хага писмо, које га толико задиви, да је одмах на њ одговорио. Декер није ни слутио, да ће моћи наћи у једне на први поглед обичне дјевојке толико привржености, толико духа. Та се дјевојка звала Мима Шепел (*Schepel*). И отпоче оно дописивање, којег конач би, да се обоје смртно заљубише. Декер није хтио варати своје жене, јер то не би одговарало његовим начелима; он јој све призна, а она уважавајући ону, коју је толика срећа задесила, да је један Декер заволи, не прими то с негодовањем, него да би им на руку ишла и заштитила их од злих језика, кушала је заједно с Декером и Мимом живјети. Ипак видје, да је боље удаљити се. У Млецима је са сином провела остатак живота стојећи непрестано у вези с мужем својим и гледајући у њему вазда неко необично биће. Смрт њезина, која се збила 1874 силно је потресла Декера. Истом се тада вјенча Декер с Мимом.

Декер није написао само оно, што смо имали прилику споменути. Послије своје смрти оставио је приличан број дјела штампаних или у рукопису. Сва су она свједок његова великог и неустрашивог духа, који не обазире се ни десно ни лијево иде напријед, куда га његова воља води, да се бори с највећим злом човјечанства: с лажи. Све му је неприродно, све исмијава: од политичког уређења до кућног обичаја. Није марио за религију, традицију, обичаје; врховно биће било му је: Ја. Обзира није имао ни према коме. Он издаје своја „Љубавна писма“, а увод завршује ријечима: Публико, ја те презирем врло искрено.

„Љубавна писма“ су писма Декерова и жене његове, затим писма и једног и

другог некое трећем. Ово треће крстио је именом Faneu. Можда је Faneu само плод његове маште, а можда и није. Тек ова су писма израз духа човјековог, који незадовољан бори се с оним што постоји. Декер потреса свачим, што носи биљег лажи. — Споменућемо још „Идеје“, које у седам свезака изађоше. Тенденција им је иста као „Писмима“.

Написао је још драму: *Vorstenschool*, која се и данас као најомиљенији комад даје с великим успјехом.

Од 1870. живио је Декер у Њемачкој. Један поштовалац Декеров, који га је сам молио да га не прокаже, поклонио му је добарце у Ингелхајму. Умро је 1887. Тијело му би у Готи спаљено.

М. Ј.

Француске списатељице

— Käthe Schirmacher —

Само ће се о савременим француским списатељицама овдје говорити, па и не о свима јер је број њихов свакако велик, него о четири сестре у Аполону које су врло оригиналне личности у садашњој француској књижевности. Те су књижевнице: Gyp, Jeanne Marni, Daniel Lesueur и Jean Bertheroy.

Gyp — зове се у обичном животу контеса Mirabeau-Martel и станује на пољу у Неји-у (Neuilly) на усамљену мирну булевару: мален хотел, пристojно двориште с цвијећем, хладовит врт с акацијама и салон француски удешен с многим различитим столицама и сточићима. Ипак ово није обични правилни салон париске свјетске даме, који је Gyp себи удесила. Из свих углова овог великог простора одсијева несташност слобода нехај ове рођене властелинке која је отишла међу књижевнице.

Gyp ме је додуше била на овај утисак приправила: писамце које ме је у аудијенцију позивало била је написала као држалом од метле рука истина малена, али енергична можда и насилничка. С љубичаста листа и куверте дизаше се бијел печат с грофовском круном и дрским натписом: *Et puis après?*

И тако ме нијесу задивиле чудне и смијешне ствари којима је Gyp окитила

своју собу за примање гостију: велики пси од фајанског порцулана на камину, плава корњача као подлога за ноге, мален Црнац који се кезио и носио умјетно цвијеће у кошару, смијешни скупови из Лафонтенових басана итд. Поврх свију ових чудних приједмета висили су тешки набори балдахина, и то како ми се чињаше мало алкаво, околу њих стајаху софе столице.....

Преда мном стајаше домаћица у елегантној жутој љетној хаљини са старим накитом на врату и рукама и плавом на слијепим очима просиједом косом. Уз то лијепа рука са снажним притиском, брзи и живахни покрети, врло оштре мудре очи и хитро брбљање. Бијаше „le petit Bob“ у особи. Gyp се забавља повјерљиво шаливо весело дјетињасто; она говори како пише, јер она пише како говори.

Драматизована приповијетка, ћеретање у салону и за столом — то је њезина вјештина. И један разговор за њезиним столом, који је написала за један париски модни лист открио је књижевнички дар контесе Мартел.

Од тога времена редовно писаше за париске листове заједљиве разговоре и 1882 издаде малено ремек-дјело: *Le petit Bob*, иза кога изађе читава поворка лијепо написаних савремених сатира. Боб је

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

мален Паризлија, *enfant terrible*, сама Гур у кратким чакширицама. Monsieur l'abbé, његов кућни учитељ, који би требао да Боба ваљано одгоји и у класичној мудрости образује, има тежак положај, јер се Боб не да припитомити, он је чедо природе, не поштује људских закона обичаја ни друштвених прописа о пристојности. Он говори ужасно француски, у кратицама попут буршева као *'turellement, 'normément*; своје реченице гради као служинчад, кочијаши, војници и пиљарице: „C'est-y beau?“ „De quoi que j' m' fâcherais?“ „Que tu aimerais mieux?“ и т. д. „Fichu“ и „embêtant“ налазе се сваки час у њега. Главна је његова снага у томе, да све види и чује што за њега није добро да види и чује, осим тога да рђаво употријеби стране ријечи или да им придода чудновата тумачења и коначно да се размеће философским примједбама о свијету и људима, у којима дјечја безазленост постаје љутом сатиром.

Пошто нам Гур показује Боба час у салону, час у циркусу, час у париској изложби или у народној скупштини или при игри, учењу и т. д., мало се ствари отимљу његовој критици која је љута као ђезап. Треба споменути да мали Боб има ипак добро срце, да радо даје и поклања, да љуби животиње и да је својој матери веома њежно одан.

Каткад се сусретамо у сваком томе духовитом чисто француском ћеретању ове списатељице, које само онај разумије ко је живио дуго година у париском друштву, са скоро сентименталним тоном који нас опомиње на благи хумор енглеских писаца. Контеса Мирабо-Мартел изгледа да стоји у блиској вези с Енглеском енглеским животом и обичајима. Без сумње није случајно она себе назвала Гур-ом а свог малог јунака Бобом! Ових кратких ријечи које су једнаке веселу обијесну звуку није нашла у свом матерњем језику. Можда ће се ова енглеска жица у Гур-ову дару моћи протумачити њезиним полубретонским поријеклом.

У контеси Мартел сјединила су се два

побожна француска племена: Бретонци и Провансалци. „Зато“ рекла ми је она „не могу да трпим оних који ни у што не вјерују. Треба имати увјерења.“

А њезина увјерења? Она их је често у својим књигама изрекла. Она је тога увјерења да је Француска за сада врло болесна. Што она није наклоњена републици као таквој, разлог је њезин положај као властелинке и заступнице прошлости. Ипак су Француској по њезину мишљењу много штетнији од саме републике — Јевреји.

„Ја сам их упознала“ рече контеса Мартел „у Нансију, на Истоку. Видјела сам шта су од земље учинили. Они су нешто друго него ли ми; шта је нама свето њима је смијешно, што ми поштујемо томе се они ругају. Част и правичност су појмови којих они немају.... Они су неисказано много шкодили Француској, побркали су наше правне појмове, они су огулили француско племство... Француско је племство од времена револуције врло сиромашно. Мјесто да се стегне или да ради женило се оно богатим Јеврејкама, сада је оковано у златне ланце и не може удовољити својој патриотској дужности.“

„А патриотска би дужност била....“

„Јевреје сасвим истријебити.“

„Ви сами чините свој дио...“

„Мислите моју књигу *Dans Jsraël* и моје разговоре у листу *Libre Parole*? Ах, то је лако оружје. Што Гур рекне то се не узима озбиљно нити се о томе води рачун.“

Неискрена скромност! Гур зна врло добро да се она сматра вођом и поглавицом француске антисемитске странке. Живећи у великом пријатељству с ђенералштабом и свећенством, изврсно обавијештена са свих страна помоћу својих друштвених и журналистичких веза, уз то надарена великим приповједачким талентом, одличним вицем и чисто француском љупкошћу — има данас ова списатељица, антисемиткиња с грофовским грбом, у истини велику социјалну моћ. С породицом

покојног председника Форa стајала је у врло блиским одношајима. С тога ће каснији историчари моћи слободно бројати контесу Мартел међу најупливије француске политичаре XIX. вијека и тако одузети литерарним историцима искључиво право на њезино име.

*

Дискретан париски салон, накићена соба за рад у видној улици одмах до парка Монсеау, бијаху простор у коме изађе први пут преда ме мршава витка појава госпође Jeanne Marni.

Све је око ње и на њој укусно елегантно њежно — жена. „Жена“ је и прикривена бол која лебди око лијепих усана госпође Марни и провлачи се реализмом њезиних пикантно духовитих дијалога.

Веома је жалосна лектира њезиних радова: *Comment elles se donnent, Comment elles nous lâchent, Fiacles, Les enfants qu'elles ont.* Elles су жене сваке врсте и све су ове теме о којима пише опет жена врло занимљиве. Код ње се људска љубавна трагедија или комедија у хиљаду чиновa одиграва у париској околини коју Жан Марни мајсторски мотри и описује. Частољубље, рачун, лицемјерство и сујета су главне улоге у овоме свијету страсти; каткад ступи у овај круг стидљиво и бојажљиво каква права наклоност, али само да се одмах дубоко увријеђена сломљена и уништена повуче у самоћу боли. Ипак госпођа Марни допушта читаоцу да види и одзив наклоности али врло ријетко. Мото њезиних књига могло би бити: „Тешко побијеђеним.“ А „побијеђени“ су јој најбољи, најфинији, најосјетљивији људи, пјесници и особито жене.

— *Votre oeuvre est profondément pessimiste, ou me serais-je trompée* — запитах.

— *Très pessimiste...* —

— *Et la femme?* —

— *Une créature de douleur!* — зачу се ово као крик с њезиних усана.

— Заиста? —

— Зар би могло друкчије бити? Мушко и женско су двије сасвим различите

расе; ми се не разумијемо. Њихова је радост наше гнушање, што нас одушевљава њих не може да загрије. О, ово проклето криво разумијевање сполова.... —

— Разумите ме — настави госпођа Марни — ја се не могу на своју судбину потужити. Одрасла сам у богатству, у мојој се родитељској кући и душевно забављало, та ја сам кћи једне списатељице, *Manoél de Grandfort*. Муж ме је узео из љубави, брига нијесам имала ни као удовица, моја је књижевничка каријера била до сада сјајна и без потешкоћа. Па ипак — колико сам само тешких унутрашњих потреса прошла, како се оно што је најљепше и најдубље у мојој души кидало и газило, у којим сам бурама само проживјела! —

— Како сте — рекох — све то сазнали и опазили што описујете? —

— Прије удаје сам као млада дјевојка била код позоришта. Врло бојажљива и везана, врло осјетљива како сам била нијесам се добро осјећала међу веселим позоришним свијетом који обично живи безбрижно и слободно. Ја се затворих према свима и за то ревније скупљах утиске у своју памет.... Тако радим и данас: сасвим несвјесно мотрим на улици у салону, и кад хоћу да пишем јасно ми се дижу утисци из тамне памети. —

— Ви и јесте јасни у своме кратком, живахном описивању. —

— Мопасан је мој узор. — А онда настави: — Можете ли ми разјаснити, зашто се моји чисто француски дијалози врло пријатељски разумијевају баш у Њемачкој? —

— Ми знамо цијенити љепоту облика и с друге стране Рајне, ма да смо сами у томе ријетко далеко дотјерали. Шта Ви цртате оно је људски забавно, духовито и онда — на развалинама Ваших порушених идејала на гробовима Ваших умрлих нада расте од споменка до зимзелена све оно плаво цвијеће чежње и сањања, које је у њемачкој ћуди ухватило тако дубоку клицу... Ви сте Парискиња у које

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

је душу да ли да речем залутао германски идејал чувства.

Госпођа Марни рече насмјехнувши се:

— Можда имате право. Дикенс ми је послије Мопасана најмилији писац. Давида Коперфилда знам скоро на памет. —

— Смијем ли Вас нешто запитати? Мало прије назвасте жену „створом бола“, и мишљења сте да је њезина судбина неизмјерно тешка, да жена мора трпити... Али трпити лежи у људској природи. Мислите ли да обичаји и закони још више и сасвим неправедно повећавају природне боли жена? Па када описујете да је судбина сваке жене сажалења достојна, не теку ли Вам из пера бесвјесно ријечи које протестују против ових непотребних, неправедних невоља? —

— Изгледа ми то без наде на успјех. Како да промијеним? —

— Ако нико не почне, остаће вазда при старом. —

— И остаће тако још дуго. Германске жене мисле друкчије... —

— Онда сте Ви — доврших опраштајући се — уз пркос плавом цвијећу у души, ипак Романка. —

Лијеп осмијех, љубазан покрет руке, и витки стас ступаше уза ме пратећи ме до врата.

*

— Madame Daniel Lesueur? —

— Код куће је — одговори вратарица.

Брзо се понех уза степенице и нађох се у маленом дому ове књижевнице, пред гиздавим столом за којим се толико красних душевних студија написало. Daniel Lesueur дочекује госте врло љубазно, срдечно и једноставно.

Као дијете француског оца и ирске али протестанске мајке дошла је у својој петнаестој години у Енглеску, да ондје језик научи и да се наоружа знањем које ће јој потребно бити да насушни хљеб заслужи. Jeanne Loiseau (ово јој је право име) узе без мрмљања не лаку судбу приватне учитељице. Гдје је требало дужности испуњавати била је на свом мјесту.

Вративши се у Француску давала је, као што ми смијући се приповиједаше, лекције сваке врсте, из француског, енглеског шта више из математике. Уз то вазда добро расположена, срчана, ревно, макар и били путеви дуги, вријеме рђаво а ножице још више уморне. Та двадесетгодишња дјевојка имађаше сан, имађаше наду, што је далеко преко давања лекција излазило: покрај логаритамских таблица и граматике лежаше у њезину столу рукопис који је садржавао нешто најљепше најпојетичније — стихове.

Једнога дана однесе једноме издавачу мало дјело: *Fleurs d' avril*. Смјерна свјезина стихова свидје се, дјело се прими и штампа, а француска га Академија награди. Daniel Lesueur постаде чувена. Наскоро пријеђе на поље романа, а онда на драматско.

На психологију и начин писања ове списатељице дјелује Бурже врло много: обоје је врло оштроумно и фино, стил каткад управо биран. Она обично приповиједа модерне, париске, љубавне згоде. Оне су страсне, њежне и свршавају по највише тужно као код Жан Марни. И код ње су жене које, јер им је природа њежнија од разочарања у животу, више пате него ли људи који су суровије себичности. Већином су живци који пркосе овим женама. Оне немају хладнокрвности ни мира. Оне чезну за љубављу, захтијевају право на живот, али се не усуђују обоје ово примити или се касније саме од свог чина поплаше ако се усуде. Оне поштују свијет и обичај и боје се обојега, макар се о то и огријешиле по који пут у заносу страсти. Оне се кају ради своје смјелости и пропадају душевно ради тога кајања. Daniel Lesueur се у пошљедње доба у овом правцу даље развијала. Упознала се с „новом женом“ енглеске књижевности; приближила се ономе женском кругу који издаје политички лист *La Fronde* и у њему заступа еманципацију жена. Почела је сумњати у оправданост оних друштвених и законских установа, које а pri-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ori, жени штету доносе. Њезино драматско дјело у три чина *Hors du Mariage* приказивало се 1897 у париском *Théâtre Féministe*. —

Једно од најслађих и најњежнијих дјела која је она на свој стари начин написала јест *Lèvres closes*. Ма да је ова књига веома страсна, ипак се у њој осјећа женска рука. Црте које су у овој књизи повучене, жице у које је списатељица ударила, обзири и морална снага — све је то такво да би то човјек био забацио.

*

Silvarum regina шумска краљица — тако изађе преда ме жена која је под именом *Jean Bertheroy* позната пријатељица француске књижевности.

Било је вруће поподне у мјесецу јулу прошле године, када ми у *Montmorency* шетасмо у хладовитом маленом парку. Као свети гај пружаше се на малену вису овај зелени мирни комадић земље. На подножју је испод папради жуборио мален извор, уска се стаза пењала лагано између зеленог бусења, красни стари кестенови ширили се над нама, а обучена у хаљину која не сакривајући облог и лијепог врата лепршаше се око њезина витка стаса, окренувши мени пријатељски своју изразиту главу с класично чистим цртама, ступаше уза ме господарица светога гаја: Дијана у кућном одијелу.

Jean Bertheroy је Провансалка и југ је, његова природа умјетност и народ, оно што њу изнад свега привлачи и за красне описе одушевљава. Она је красно описала Антонијеву и Клеопатрицу страст којом им душе изгараху. *Le Mime Bathylle* пружа шаролику слику из доба римског царства, *Ximenès* нас води у Шпанију итд. У свима овим историјским романима заостаје у њезиним описима психологија појединаца за психологијом времена.

Овакоме би се начину писања романа могло приговорити. Ипак доба које *Jean Bertheroy* изабере из праха стољећа и библиотеке оживи под њезиним пером, нама говори. У њезиним су радовима сабране

дубоке студије, много знање, велика ученост, изванредна дјелатност.

— Ја страсно љубим — рече ми под хладовитим кестенима — све што је старинско: језик, књижевност и умјетност. Осим Грчке и Рима највише ме заносе Шпанија и Италија. —

— Како сте дошли до познавања старих језика и умјетности, у кратко свију оних елемената што се налазе у Вашим књигама? Можда се у кући Вашег оца бавило тим наукама? —

— Не, то не. Него сам од своје двадесете године, пошто сам се у Париз преселила, имала времена да потпуно усавршим своје врло недостатно школско образовање. Нашла сам пријатеља и учитеља који су ме извели на прави пут и сада са својом мајком и кћерју проводим међу књигама цвијећем и умјетничким дјелима миран али врло задовољан живот. —

— Осјећате ли се у прошлости најбоље? —

— Да. Али сам ипак написала неколико модерних романа. —

— А у њима? —

— У њима сам већином оцртала судбину жена. —

На сваки начин судбину жена и често у истом смислу бдне резигнације као *Jeanne Marni* и *Daniel Lesueur*! Али је темперамент њезиних књига живљи, откуцај њихова срца бржи. Додуше ни овдје не видимо оне „нове жене“ која осим љубави сматра метом живота умјетност или науку, у кратко стваран рад. Ипак је она то покушала, нарочито у роману *Sur la Pente* који је у осталом написан реалистички на начин врло чудан али ипак елегантан.

За ову је списатељицу карактеристична слобода којом стварност приказује. Она осјећа као из старог доба, таленат њезин, њезина литерарна наобразба допуштају да се изражава с укусом и финоћом, без чега бисмо то нерадо слушали.

И њезине је пјесме *Femmes antiques* Академија наградила.

*

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Још мало на крају.

Свака од жена о којима је овдје било говора има велик таленат. Скоро свакој га је случај открио, а наобразба коју су у младости стекли једнака је наобразби коју даје каква осредња дјевојачка школа. Ма да се нијесу школовале за свој позив, допрле су у књижевности своје земље до призната положаја.

Оштар мотрилачки дар означаје све четири. Све су јасне и већином кратке. Све могу састављати, дограђивати, спајати у једно и заокруживати. Духовите, хитре, њежне, крепке, елегантне, радо се читају и заносе.

Њихов је поглед на свијет већином песимистичан. Гур кара и исмијава, љути се и дури. Кроз ћеретање *Jeanne Marni* одјекује дубок, болан звук. Патња, резигнација је филозофија *Daniel Lesueur*. И *Jean Bertheroy* има у својој шумској самоћи часова када јој свијет јадан изгледа.

Ова француска женска књижевност са својим песимизмом својом резигнацијом и својом непрекидном и ако индиректном тужбом на себичност и неразумијевање човјеково, јест одговор на тужбе против жене њезине притворности подмуклости и

тврдоће срца — тужбе које је подигла реалистичка школа француска. Али су обје странке до сада остале само код пријекора. Захтијевања, да се промијени и побољша правни и друштвени положај жене, нема још у францускоме роману, ма да га има на позорници.

Пред овим развитком стоје сада три између споменутих списатељица: Марни, Лезиер и Бертероа. Хоће ли оне њиме поћи онако како се пошло у Скандинавији, Њемачкој и Енглеској? Хоће ли њима поћи за руком да одомаће на париском тлу германско-протестанску билину индивидуализма, личности која је сама себе свјесна и која борећи се за слободу отворено каже да се бори? — Ово ћемо морати сачекати.

Штосе облика тиче, чини се да ове германско-протестанске идеје при томе само добивају, јер се ове споменуте француске списатељице јасноћом, колоритом, крепчином и елеганцијом приказивања и стила знатно истичу изнад иностраних књижевница: та оне су романског поријекла, Парискиње, дакле од природе и сасвим несвјесно — вјештакиње у облику.

М. Њ.

Српкиња Софија Плеша, списатељица.

Бавећи се љетос у Бечу, једног магловитог дана кренух се трамвајем из Херналса пут Фаворита, да посјетим гђу Прохаску, Српкињу Панчевку, с којом сам се упознао истог љета у купалишту Халу. Пењући се уз степенице допријеше ми

гласи Пачуова *Кола* са клавира. Чим сам се поздравио са честитом домаћицом, поглед ми одлети на слијепу женску, која је за клавиром сједила. То је била гђца *Софија Плеша*. Биће да јој има 27—28 година, осредња је, стасита, смеђе косе и

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

висока чела. У седмој години немилосрдне оспице утрнуше јој вид за навјек, оставивши свој траг и на бљедоликом лицу, чији профил карактерише разбориту главу. Пуних седам година провела је у инштитуу за слијепе у Бечу, гдје се истичала као најбоља ученица, — а након тога повратила се матери у Панчево, гдје остаде неколике године.* Пјесме је почела пјевати још у инштитуу у коме се наравно не учи српски; па за то се није ни чудити, да су све пјесме ове даровите Српкиње написане на њемачком језику. Говори, осим српског матерњег и њемачког (којим перфектно влада) још и француски. Уз клавир и уз цитру свира готово умјетнички.

Разговарајући с њоме, запитах, да ли је покушавала што год и на српском језику радити.

— Нијесам покушавала, — рече ми, — а и тешко би ми ишло. Слабо познајем језик, тако и српске пјеснике. Њемачка и француска литература ми је прилично позната, јер је наша библијотека састављена од разних дјела из тих књижевности. Српкиња сам, ама у туђини! Судбина је зар тако хтјела! Недавно сам чула од гђе Прохаске, како је пјевала *На пр'јестолу Калиф сједи*, што ми се тако допаде, па сам покушала и превести. Жао нам је, да не знамо од кога је та пјесма?

Испричам јој укратко о старини Јовану Илићу, о Војиславу и Драгутину, те обећах, да ћу испословати да јој се пошаљу нека дјела бољих наших књижевника. Вриједна домаћица рече, да ће јој с весељем из тих књига читати. — На питање моје, би ли ми уступила тај пријевод, пристаде драге воље, — сјутра дан сам га преко поште примио.

Да би се читаоци увјерили, е је ова даровита Српкиња успјела на том пољу, износимо њен пријевод Илићеве *Абасе*, са малом измјеном,** од ријечи до ријечи:

* После смрти матере, врати се у Беч гдје је и сада.

** Гдје стоји „Chalif“, тамо је стало „Sultan“.

Der Chalif und sein Grossvesir.

Eine Uebersetzung aus der serbrischen Sprache.

Chalif sass auf seinem Trone,
Harun-Al-Raschid,
Jhm zu Füßen lag der Junge
Dzafer Barmekid.

Finster fragt der grosse Chalif:
„Sag' mir treu und wahr,
Wer dir bot die gold'nen Schlüssel
Meines Harems dar?“

Frei und offen sagte Jener:
„Herr, Abassah Dein'
Gab mir auch unzähl'ge Küsse,
Ihre Lieb' ist mein!“

Zürnend spricht der grosse Chalif:
„Fallen muss dein Haupt,
Weil du dir in meinem Harem,
Solche Schmach erlaubt!“

„Was ist dieses arme Leben!?“
Ruft entzückt der Held,
Was kann mir noch schön'res bieten
Diese arme Welt!

Als das Glück, dass ich genossen
An der trauten Brust?
Holdes Kind, für dich zu sterben
Ist mir höchste Lust! —

Und du selbst mein grosser Chalif,
Gäbest freudig hin,
Könntest Liebe du erwecken
In der Liebsten Sinn!

Dieses Reich und diese Krone.
Diese ganze Macht,
Köntest du von mir erkaufen
Diese eine Nacht!“

Wütend schreit der grosse Chalif:
„Henker, thu' die Pflicht!
Solchen Hohn und solche Frevel
Duldet Alach nicht!“

„O Abassach süsse Blume,
Meines Lebens Licht,
Durch mein Herzblut kauft der Chalif
Deine Liebe nicht!

Denn die Lieb' ist freie Gabe,
Duldet keinen Zwang, —
Meine Seele letzte Grösse
Send' ich dir zum Dank!“

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Како се види, овај пријевод не подудара се сасвим са оригиналом, — чак је и једна строфа више, за то и изгледа, да је она Илићеву Абасу више препјевала, него превела, чему смо узрок већ споменули.

Оригиналне пјесме Софије Плеше изишле су још год 1894. у Панчеву под натписом: *Lyrische Gedichte von Sofie Plescha* (Pancsova, 1894. Druck von Er. Vig.) То је књига врло укусно израђена, у октав формату са 131 страницом, на којима су штампане 84 пјесме и 38 кратких језгровитих афоризама. Судећи по чемерном удесу, који је госпођицу Плешу тако рано раставио са највећим благом овог свијета — очињим видом, мислио би човјек да су њезине пјесме сами плач, испрекидан болним јауком и јецањем; мислио би, да је збирка њених пјесама оличена „долина суза“ и вјеровао би, да ће у тој књизи наићи и на изазвано роптање против њеној маћехи — природи; — али кад је прочитамо, не можемо се доста начудити: или више одважности и јачини духа њезиног, или самоутјехама, које филозофишући ствара:

Dein Glück verwandelt sich in Leid.
Die Liebeslust in Bitterkeit,
Dein frohes Hoffen wird zu Thränen.
Das Menschenloos ist stetes Sehnen!
Du musst auf eigne Kraft vertrauen!
Auf deines Geistes Stärke bauen!
Und bist du dieser Macht bewusst
Dann flieht Verzweiflung deine Brust.

Du bist ein grosser, edler Held,
Wenn dich ein solcher Muth beseelt,
Denn dich vernichten keine Schmerzen;
Im Unglück kennt man starke Herzen. (стр. 39.)

Das höchste Glück, das tiefste Leid,
Es hat so oft das gleiche Kleid;
In Thränen ringt sich frei die Brust
Bei grossem Schmerz, bei grosser Lust. (стр. 47.)

Анђели утјешитељи су јој вјера у Бога и њезина Муза:

Wen mir an Muth gebricht,
Dann meine Lippe spricht:
Oh Herr! vergiss mich nicht
Dann ist es in mir Licht.

— — — — — (стр. 50.)

Und wenn ein schweres Leid im Herzen nagend wühlt,
Und wenn ein Thränenstrom dem Auge heiss entquillt,
Dann fühl, ich, mein Geschick nur Dornenkränze flicht,
Und was mich tief bewegt, löst sich in ein Gedicht.

— — — — — (стр. 45.)

So kann nicht weiter gehen,
So kann's nicht fortbestehen;
Doch was soll ich nun meiden? —
Die Muse mag entscheiden! (стр. 49.)

Осјетивши, да се поред све своје несреће креће у вртлогу људског немило срђа и лажи, расплакана и ожалошћена пригрће на се песимистички плашт:

Die Wunden, die mir das Schicksal schlug,
Sie werden ja nie wieder heilen! —
Die Welt ist voll Lüge, ist voll Trug! —
Ach, könnt ich den Frieden erteilen!
Oh, stille, es flüstert sanft und mild
Aus kühlen und dunkeln Gründen:
Dort enden die Qualen brennend wild,
Dort wirst du einst Ruhe wohl finden. (стр. 55.)

На гробљу је. У својој уобразиљи гледа како смрт живот вија:

Da oben blüht das Leben, viel Blümlein blau und roth;
Von unten winkt der Friede, denn unten wohnt der Tod.
Da oben lacht die Sonne und milde Frühlingsluft;
Von unten weht der Moder aus mancher kühlen Gruft.
Da oben ringen Herzen nach Ruhm, nach Glück und Macht;
Beendet ist die Sehnsucht durch ew'ge Todesnacht.
Ich will nicht weiter streben, gebrochen ist der Muth!
Drum will ich lieber sterben! Da unten schläft sich's gut.
(стр. 93.)

На свом је огњишту, у домовини. Вече је. Замишљена блуди по „лијепог плавог Дунаву“:

Es brausen deine Wogen vom Schwarzwald bis zum Meer,
Und wer dich einst gesehen, vergisst nimmermehr;
Bei deiner Wellen Rauschen träumt ich manch süssem Traum,
Doch ach! mein frohes Hoffen zerfloss gleich deinem Schaum.

Пјесме у овој збирци дају нам лијепих гаранција о способности пјесничког

дара гђе *Плеше*. Једино би жеља била, да ово буду прве и пошљедње оригиналне пјесме на туђем језику; а да то буде, требало би овој интелигентној и даровитој Српкињи што прије пружити помоћ, да не потоне у Германско Море, по коме сада плива. Не само из патриотизма да то морамо учинити, него нам и човјечанска дужност налаже према кћери српске мајке, која је пуштена на милост и немилост туђем народу.

Сарајево, новембра.

Ђорђе Ј. Чокорило

Биоградско позориште.

Кроз зид, шала у једном чину, написао Драгомир Брзак.

Ђаво би га знао од куда то долази, да се ми увијек, кад год Брзак што напише, чудновато поглеламо, и моримо свој јадан мозак, да се сјетимо на шта ли нас та и та његова ствар подсећа, јер нам изгледа, да смо ми некад тако што слично читали. То је заиста нека загонетка — зато сам, Боже ме опрости, и поменуо ђавола.

Тако и сад. Зијевамо ли зијевамо за све вријеме његова комада, који је нека врста рекламе за Розу Штерн и Јевту Лаквића, трговце у Кнез Михајиловој улици, и мислимо се: да ли смо тако што слично икада читали. Оно ко није досадне ствари читао, али се тек по томе не може рећи, да мора личити на ма коју досадну ствар. О, о, шта ли ће то бити?... Да личи на Бранин комад *Кроз телефон* — не личи, јер телефон и зид није исто; да личи на Коцебуов комад: *Schneider Fips* — не личи, јер у овом комаду нема ни једног кројача, и ако има зида. Поређујући тако нисам чак заборавио ни Успенског ни Сремца...

Ах, најзад, ђаво нек носи сва та поређења, господин Брзак ипак остаје једна врло знатна персона у нас, чију славу Гавриловић ствара и неуморно је разноси на све четири стране стрпељивога српства...

Љиљан и Оморица, бајка у пет чинова, написао Бранисав Ђ. Нушић.

Био једном један владар, па имао једног лијепог, врло лијепог сина, Љиљана. Томе сину неки сусједни двор, нуди ваљда као неку тачку у уговор о миру, своју кћер за жену, али Љиљан никако неће да узме какву принцезу, него хоће за жену једну врло убогу дјевојку из народа, чији чак ни предци нису били неке војводе, него сасвим прости људи из народа. Отац у почетку никако не одобрава, да се његов син са својег царскога престола сагне до прашине, али га син, најзад, убиједи, да њему није баш никаква богата и угледна принцеза потребна, те да мудро влада својим народом, него, баш на против, жена из народа, која познаје народ и његове потребе. И отац, желећи добра својем дјетету, пристаје. Јест, али не пристаје ко други. Вила Зрачица, која је такође врло, врло лијепа, заљуби се у Љиљана, кад је он гором ловио и дође Љиљанову двору, *хипнотише* својом вилинском палицом Оморику, и поведе је у своје дворе, а својим пољупцем, опет, *хипнотише* Љиљана и он се одмах заљуби у њезину љепоту и, као несвјесно, пође за њоме. Али Зрачици није само то довољно, што је он у њу *до лудила заљубљен*, него хоће да угуши и најмању успомену на прву љубава, љубав према Оморици, и она је за то окамени и тиме куша лијепог Љиљана, који по ваздан лежи на њезину крилу, слуша пјесму о скамењеној љубави и пије вино од дјевојачких суза. У његову младу срцу још тиња светао жар прве љубави под пухором хотимична заборава и он се зато боји, да сагледа окамењену Оморику. Ах, али ни то није довољно немилосрдној вили, него га и даље куша, давши му бочицу животворне водице, која је кадра повратити живот окамењеној моми. Љиљан се дуго собом бори, шта му ваља чинити, али, најзад, побјеђује нов осјећај, осјећај према Зрачици и он баца бочицу у један

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

понор. И тако он остаје у Зрачице и она је увјерена у његову љубав...

Ту бочицу животворне воде налази вјештица Чемерика од чије ћерке ју је измами, Оморичин отац, стари гатар Девесил, који с пастиром Зораном тражи своју кћер и тако сам отац поврати јадну Оморику у живот, која послѣје пође за Зорана...

Љиљан је остарио, није више био погодан за љубав и он прима свој отпуст од вјечито младе Зрачице. Потурајући се од немила до недрага, дође, у добар час, једној кућици, коју је цар, његов отац, поклонио Зорану и његовој жени Оморици. Сад тек осјећа ужасан бол за промашеном срећом, кад сагледа срећна Зорана са својом срећном женом и њиховим сином, коме су, из захвалности према цару, дали име Љиљан. Тада се истога дана ту уврати и престари отац Љиљанов да се одмори, који је годинама лутао од крша до крша, од дубраве до дубраве, од села до села, од града до града и тражио својег блудног сина. И нашавши га ту, он се врло зарадује и одмах преда својем сину скиптар, али Љиљан не прима то тешко бреме на своја изнурена плећа, него своју царску власт уступа пастиру Зорану, а он са својим оцем одлази у долину мира, вјечнога мира, у којој се не зна ко је просјак, а ко цар...

Ето то је сиже, костур бајке, који је претрпан непотребним детаљима, па је тиме сасвим утонуо у врло дебеле слојеве излишности. Ја сам с великим несрпљењем очекивао дан, кад ће се приказивити ова бајка, јер сам се ја надао, да ћу још једном проживјети слађане тренутке, као давно, давно, кад сам с неописаним нестрпљењем очекивао да се почне хватати зимски сутон, па да крај топле пећи и у полу тами, чујем онај тихи, мекани и слатки глас бабин, којим нам је причала заносне бајке, које су све почињале са: био једном један цар и царица, па... Надао сам се и то с правом сам се надао, јер је и музика узела удјела у бајци, да ће

ме она за час узнијети над овом јадном земљом, над боравиштем безначајних ситница и значајне пакости, злобе, хипокризије... Али сам се ужасно преварио у том својем надању. Мјесто да нам Нушић пружи бајку кратку као сан, а лаку и наивну, као дјечја фантазија, мјесто да нам пружи бајне снове нашега раног дјетињства, мјесто да нам музика помогне да се уживимо, занесемо у оно доба, које вјерује у те чаробне бајке, он нам је пружио пет ужасно дугачких чинова, пружио нам је безброј непотребних дијалога, хрпу излишних ситница и крупница, пружио нам је палицу, којом ћемо у часу разорити све те лијепе снове, као танану прећу паучине. Ја бих волио, да нам је он причао о змијском цару, о крилатоме змају и аждајиним дворовима, него што је на два три мјеста, неспретно уплео сасвим модерне (али зато не опште) рефлексѣје о љубави, краљу и народу, које би свуда биле прије на мјесту но овдје. Једном ријечи: он нам није пружио бајку, какву је сви знамо, него позоришни комад у који је по мало уплео и бајку. Наравно, да му је ту много помагао и Бињички својом, бар за нас, тешком музиком, пуном познатих мотива, који ђаволски много подсећају на Вагнера.

Ето потврде за оно моје мишљење, које сам изнио, пишући о његову комаду *Тако је морало бити*. Нушић не треба и не смије напуштати онај пут, којим је пошао у том својем најбољем комаду. Он нас је сам натјерао, да од сада од њега врло много очекујемо, ако неће опет он сам да нам докаже, да је оно створио сасвим несвјесно, сасвим случајно, као што, често пута, и људи, без велика талента, понекад случајно што врло добро створе. У осталом и сама његова хумореска *Шопенхауер*, у којој је онај очев тип умјетнички, природно и поузданом руком оцртан, доказује, да он треба да остане међу нама и да црта само из бездна наше садашњости. За бајку треба бујна, врло бујна фантазија, глатки и лаки лирски стихови или лака наивна лирска проза. А

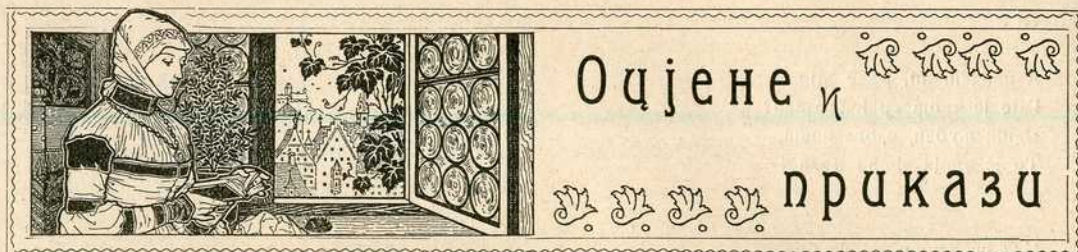
Нушић нам је овом приликом доказао, да његова обична машта није кадра да се узнесе над тривијалним и једноликим животом пуним пензионара, официра фронташа, Максима, Јованча...

По мојем мишљењу једини у нас, који
Биоград, децембра.

би били кадри створити бајку да буде бајка, то су Милорад Митровић и Јосиф Маринковић.

Нигринова, Петковићева и Гавриловић (који је себи поставио принцип да више не учи улоге) били су лијепи као у бајци.

Лева С. Малешов.

Побратимство

пјесме Омер-бега Сулејман Пашића-Скопљака, Османа А. Ђикића и С. А. Карабеговића. — Биоград 1900. Издање штампарије Д. Димитријевића. Цијена 2 динара.

Наши стари и мили знанци изненадише нас и пријатно обрадоваше лијепим, заједничким поклоном. А да докажемо колико тај дар цијенимо и од колике је, у ствари, вриједности, доста је само да напоменемо, да су у њему скупљени најискренији, најбујнији и најњежнији откуцаји младићких срца, и да су уз сваки такав откуцај њихове душе посестриме дале по један уздах пун туге, чежње или — наде... И од тога се скитила лијепна кита стихова, које сада пред собом гледамо под заједничким и симболичким натписом *Побратимства*. Јер у ствари то и јесте побратимство тројице младих људи, трију пјесничких душа, или, још више: то је стапање трију душа у једну, која нам искрено и једнако говори испред сваког од њих тројице, јер су им и осјећаји једнаки, исти...

Па како год први од њих тројице пјева:

Кроз српски свијет, кроз свијет цио,
Свакога брата поздрави мог,

Та сви смо синци једнога дома,
Једнога дома — Србинства свог!
Нек иста мисб грије нам груди,
Кад иста боља таре нам врат,
Поштена жеља у Српству милом —
Да смо сви сваком: кб брату брат!

(Жеља, стр. 9.)

Па носи им поздрав вјерни
За рад среће, братског гледа,
Крв нас веже а не дјели
Вјера: Христа, Мухамеда.

(Легли пјесмо..., стр. 12.)

Тако се и други са вилом разговара:

Ох, не плачи, вило! Утри горке сузе!
Јер већ сунце мило и нама се рађа,
Брат се с братом мири, престануће свађа,
А Србин ће... и т. д.

(Српска вила, стр. 29.)

Или раздрагано узвикује:

Разбраћена браћа љубе се и грле,
И у коло лако загрљена стижу,
То је Српско коло — коло браће врле,
Што срушени бедем свете слоге дижу.

Са врлетних гора кличу српске виле,
И уз гусле пјесме слободарке вију,
Славе братства браће, једнокрвне миле,
Једнокрве браће — вјеровања трију.

(Пред освит, стр. 34.)

Или, тужно гледајући у прошлост, уздише:

— — — — —
 — Тад запоја раздор браће једнокрвне,
 Што рад вјерске мржње крвнички се клаше,
 Тад појаше дјева оне дане црне,
 Кад брата клетим душманином зваше.

(*Сан*, стр. 38.)

А те исте мисли и жеље, изражене
 с истим жаром, налазимо у стиховима
 трећега:

— — — — —
 А знадеш ли, роде мили,
 Гдје је твоја срећа, слава? —
 Наша љубав, слога наша,
 То је твоја срећа права!

— — — — —
 Нек се љубав, слога братска,
 Међ тровјерном браћом шири!

(*Српству*, стр. 103.)

— — — — —
 Пјевнух мало, хтједох нешто рећи,
 Да макнемо брже нашој срећи,
 Да познамо што нам бјеше скрито:
 Братско коло — наше коло вито!

(*Браћи својој*, стр. 104.)

Из ових наведених стихова избија, као што одмах у почетку рекосмо, једнакост осјећаја и предмета, који буде те осјећаје, а буде их, опет, код све тројице на једнак начин. А од свих предмета, који младим овим пјесницима највише звукова са лире измамише, најглавнији, а као младим, занесеним и непоквареним људима и најприроднији, јесте љубав према отаџбини и роду своме. Сваки од њих са заносом пјева оној груди земље, гдје је први пут сунце угледао; пјева слози свога рода, гледајући у њој једину наду за бољу будућност, јер с болом увиђа, да се у прошлости много, и ако можда бесвјесно, гријешило и да су те прадједовске, нехотичне грјешке „разбрале једнокрвну браћу“, створиле много горких часова читавом народу, који би, можда иначе, у ведрије небо гледао.

Кад јоште споменемо да им је патријотска жица (барем у овој књизи) најјача и да је највише пјесама испјевано у том правцу, лако ћемо разумјети смјер ове

збирке. Уз то одмах изјављујемо, да нас ове пјесме задовољавају, а то, по нашем схватању, доста значи.

Ево шта мислимо: патријотска лирика разних народâ, када је продукат *средњих* (или бољих) пјесничких талената, слична је, па чак и једнака, а јамачно зато што је и појам о домовини, о грађанским дужностима код једнако васпитаних људи — сличан, односно једнак; т. ј. како год људи, у истој мјери васпитани, једнако осјећају љубав према својој домовини, тако исто и *средњи* пјесници о њој једнако пјевају, јер и први и потоњи сматрају то моралном дужношћу сваког грађанина, па с тога ови потоњи, у недостатку јачег талента а спутани узама Морала, не могу да напишу неколико стихова, у којима би се испољавала њихова индивидуалност. Праву индивидуалност у патријотској лирици могу да постигну велики и јаки пјеснички таленти, (рецимо: Иго или Јакшић,) који, давши таквим својим производима печат свога *ја*, стварају дјела, која нас не могу ни на кога другог потсјетити, него на самог њиховог творца, док нас међутим продукти средњих пјесника потсјећају једни на друге и то тако, да се често пута запитамо: није ли по сриједи плагијат. Али њега заиста нема и да се увјеримо довољно је да загледамо друге им радове, (на пр. љубавну лирику и др.) и одмах увиђамо да ту већ нијесу слични. Види се нека индивидуалност, коју у својој патријотској лирици нису показивали, нити су је могли као *средњи* таленти показати, из простог разлога што они сви имаду *једнак* појам о домовини, а по томе, већином и једнаке осјећаје према њој, као што прије споменусмо.

Ми смо све ово навели, да, по нашем схватању, покажемо како је веома тешко писати лирске патријотске пјесме, а да се човјек не извргне опасности, да буде у њима обичан, без ичега свога, сличан својим осталим колегама, и то баш данас кад се Аполонови поклонници лађају свих могућих средстава е би сачували (или истакли) своју индивидуалност. И ми хтје-

досмо, (кад оно рекосмо за пјесме наших младих пријатеља, да нас задовољавају и нагласисмо, да то много значи) да им тиме одамо лијепо признање. То оне и заслужују и поред јасних трагова угледања на наше боље пјеснике, јер у њима налазимо неку свјежину, неку крјепкост у изразу, што нам свједочи да су ове пјесме испјеване под јаким, искреним, патријотским осјећајем. Ове су пјесме више испјеване, да своме роду отворено кажу шта је њиховим авторима на срцу, него ли да се њима створи какво умјетничко дјело. А да су и за ово послједње дорасли доказују нам њихове оста-

ле, друге врсте пјесме, као: *Прва чаша* (О. Сулејман-Пашића) *Емини, О ти!... Уздаси, Берка цара крвотије, Дилбер-Ајка и Гонца-Але* (О. А. Ђикића) *Клеветницама, На мајчином гробу, Снови, У колу, Уживај, Цвијет љубави* (С. А. Карабеговића). А поред тога истиче се Осман Ђикић као добар преводилац Уланда.

Да завршимо.

Млади пјесници *Побратимства*, дали су нам овим својим првим кораком у јавност увјерење о свом дару, и ми их само можемо да симпатично поздравимо: Само тако напријед!

у.

Српска

* Примили смо на приказ *Дубровачку Књижевност* од Ивана кан. Стојановића, што је дала на видјело Српска Дубровачка Академска Омладина. Опсјекно ово дјело преминулог старине и Србина Ивана кан. Стојановића од огромног је значаја и вриједности као грађа за опширну историју развика дубровачке књижевности. Остављајући за други пут да се на достојан начин одужимо и пуним пијететом захвалимо том великом сину Дубровника што га Српству даде, за сада упозоримо нарочито српску омладину на ово дјело, које је написано уз топли откуцај српског срца и јаким познавањем дубровачке прошлости. Издање је врло укусно и солидно као што и приличи озбиљности самога дјела. Штампано је у Дубровнику а у Српској Дубровачкој Штампарији А. Пасарића 1900. Осим предговора и животописа великог покојника дјело износи 341 страну великог формата. Напријед се налази и лијепо израђена слика аутора. Књига се може набавити и у уредништву *Зоре*.

* Отвара се претплата на издања Матице Српске за годину 1891. и позивају се пријатељи српске књиге да се изволе на њих претплатити код Матичних повјереника. Матица ће у току 1901. године издати: 6 књ. *Летописа* са 3 књиге *Матице Српске*, 5 књига за народ с календаром за 1902 год. *Летопис* ће излазити свака два мјесеца у свескама од

7—8 штампаних табака; тако ће Матичини чланови и претплатници у току идуће године добити 205, 206, 207, 208, 209, и 210 књигу. Редакциони Одбор ће се старати, да *Летопис*, као књижевно-научна повремена књига, буде књижевно огледало савременог живота и културног рада Срба и осталих просвијетених народа, нарочито њихове књижевности, вјештине и науке. У свакој књизи *Летописа* ће бити одјељење за претрес књижевности: свака важнија књига ће се оцијенити или приказати а свака нова ће се, ако се пошље уредништву, бар објавити. Редакцијоном Одбору (чланови: др. Милан Савић, секретар Матичин, проф. Милутин Јакшић, др. Јован Радонић, библиоотекар Матичин и проф. Тих. Остојић) биће на помоћи својом сарадњом чланови Књижевног Одбора и Одјељења Матице Српске. А обећали су своју сарадњу, или су већ послали радове и ови књижевници: Симо Матавуљ, Ст. Сремац, Бран. Нушић, Јанко Веселиновић, Јов. Дучић, А. Шантић, Свет. Ђоровић, Милета Јакшић, Свет. Стефановић; — др. Љуб. Недић, Богдан Поповић, Јаша Продановић, Јов. Скерлић, Милан Недељковић, Павле Поповић; — Ст. Новаковић, др. Теодор Мандић, М. Драговић, Анд. Гавриловић, Дим. Руварац, др. Ал. Белић, Душан Јакшић, Сима Томић, И. Зеремски, др. М. Шевић, др. Бр. Петронијевић, проф. Ђ. Вујкалија и супл. проф. Петар Марковић. — *Књиге Матице Српске*. Веће ствари, и научне и белетристичне, не ће се растезати на неколико књига *Летописа*, него ће се штампати за

себе, као цјелина, и разашилџаће се уз *Летопис* када која буде готова. *Књиге Матице Српске* се не ће продавати за себе, него ће их добивати само чланови Матичини и претплатници *Летописа*. Идуће године ће изаћи три *Књиге Матице Српске*, међу њима ће угледати свијета *Мемоари* пок. дра Јов. Суботића. — *Књиге за народ*. Из задужбине Петра Коњевића издаће се пет *Књига за народ* и *Календар* за 1902. годину. Садржина пет књига ће бити: 1. *Косово* одабране јуначке пјесме о боју на Косову, с тумачем. 2. Приповијетка. 3. *Живот св. апостола Павла*. 4. *Занат је златан*, расправица о користи заната, особито у приликама нашега народа. 5. *Мали пчелар*, кратко упутство за пчеларе. У *Календару* Матичину ће бити све оно што доносе наши бољи календари: календарски дио, опис празника и житија светаца, шематизам наших автономних власти, статистички податци о Аустро-Угарској Монархији и о Србима, српски љетопис, практична казаљка о вапшарима, пошти и телеграфу, о жељезници и парним бродовима, поуке из економије и о чувању здравља, упутство у новим законима, преглед нових догађаја у Европи са сликама, преглед главних догађаја у Српству пошљедње године са сликама, упутство шта да се чита, и још пуно других поучних и забавних ствари; гдје год буде потребе, биће додана и слика. *Књиге за народ* и *Календар* у једанпут ће се разаслати претплатницима и члановима Матичиним у октобру 1901. године. 1. Чланови Матичини добивају све књиге, горе наведене, бесплатно. Члан Матичин плаћа или 100 круна у једанпут или сваке године по 20 круна за пет година. Чим члан уплати први оброк од 20 круна, добива све књиге које изађу те године. 2. *Летопис* и *Књиге Матице Српске* добивају се за претплату од 6 круна или 7 динара. 3. *Књиге за народ* с *Календаром* добивају се за претплату од 1 круне или 1 дин. и 30 п. Рок претплате је за *Летопис* и *Књиге Матице Српске* до краја јануара 1901. године, а *Књигама за народ* до краја јуна 1901. године.

* Издавачка књижара Петра Јовановића из Врање дала је у штампу књигу: *Историја Српског Народа* од најстаријег до најновијег доба, која ће бити готова до половине мјесеца јануара 1901. године. Издавач у позиву на претплату вели о тој књизи ово: „Ако нам је икоја књига, с погледом на наше народно васпитање, до сада била јако потребна, то је била књига у којој би била изложена историја нашега народа — историја (књига), у којој би биле поређане важне и спољашње и унутрашње чињенице, које су помагале или одмагале, те је наш народ, у свима својим областима, дошао до данашњег стања. Таква књига, у којој би се изложила историја Срба, од најстаријег до најновијег доба, у свима српским државицама и областима, па ма историја појединих области, према важности њиховој, и у краћим потезима, до сад није штампана у Србији. Ову, од толико времена важну и насушну потребу попуниће

ова књига, коју је израдио професор Јован Ђорђевић. Књига је рађена на основу радова свих наших историка и радника на историји нашега народа а поглавито на основу радова: Ст. Новаковића, Љ. Ковачевића, Љ. Јовановића, Ђ. Поповића, Л. Ранке-а, К. Јиричека, В. Јагића, Ил. Руварца, Ч. Мијатовића, Н. Дучића, Ј. Томића, Л. кнеза Војновића и др. У књизи је обрађена и култура (друштвено уређење, вера, просвета и књижевност, трговина, неимарство) у Срба. Књига је удешена за средње школе и за народ а изнеће око 17 штампаних табака. Цена јој је 1-60 дин. Рабат књижарима 20⁰/₀. Претплату прима и поруџбине извршује издавач.“

* У Биограду ће се покренути *Полицијски Вјесник*, коме ће уредник бити Таса Ј. Миленковић. Уредник је познат са својих књижевних и стручних радова. Ово подужеће покреће министарство унутрашњих послова.

* У штампи је 17 свеска *Мале Библиотеке* у којој ће бити штампане *Цртице* Светозара Ђоровића: Јуда, Богојављенска ноћ, Душмани, „Дух“ времена сад је таки...“, Другови, Божићна плећка и Први бадњак. Чим ова збирка изиђе, на реду су ове свеске: Милана Будисављевића, Бранковинског, Протића, Талетова, Луке Грђића-Бјелокосића, Ђирковића и других. — *Мала Библиотека* која је због нагомиланог штампарског посла била нешто закаснила, поново ће убрзаним изласком ове надокнадити. Цијена је свесци 25 хелера. а може се добити у књижарима и код повјереника.

* *Одабране приповетке* Александра Л. Киланда. Београд, Штампарија Драгољуба Миросављевића 1900. Цена 0-80 дин. — То је пуни наслов књиге од својих десет штампаних табака. О вриједности овог писца зна свијет који се бави литературом али не би било згорег знати ни ко га је превео ни са кога је језика преведен. Све дотле док се у нас не буде пазило на сваку исправну формалност, биће задаће српске књижевности да такве појаве или осуди или игнорише. Издање је неукусно и ординарно.

* Мита Нешковић, уредник *Новог Васпитача*, покреће лист *Наша Прошлост*, у ком би излазили одабрани одломци, чланци и изводи из штампаних радова наших угледних књижевника, као: одабране слике и цртице из српске народне повјести, путописне црте и занимљивији описи земаља и крајева у којима наш народ живи и најпослије цртице из народног живота и описи народних обичаја. Уз то ће лист, гајећи слогу са Хрватима, у сваком броју донијети по једну одабрану слику из хрватске повјести и опис оних крајева гдје они живе. Лист ће излазити сваког 15. у мјесецу а стаје 2 круне на годину.

* Примили смо на приказ *Чергаштво* слике из париског књижевничког и умјетничког живота од Х. Миржеа. Земун, штампарија Јована Пуђе. Цијена 2 круне. Овај познати роман свјетске књижевности, који је и драматизован, излазио је прије неколико година

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

у подлистку *Новог Времена* а прије тога неки одјељци изишли су били и у Грчићевом *Стражилову*. Занимљивост ове књиге и дух њен стекли су огроман број читалаца. Ми је српској публици препоручујемо.

* *Полицијски Гласник* јавља да ће *Злочин и Казна* од Ф. Достојевског, што га доноси, већ друга година, у својим ступцима, завршен бити најдаље до фебруара 1901. године. Роман се одштампива са исправкама које у листу случајно испадну, и тако ће изаћи дјело у засебној књизи у фином издању. Многи наши листови, нарочито политички, могли би ово исто чинити, те знаменита дјела свјетске књижевности одштампати из својих подлистак.

* Из календара *Бошњака* за 1891. годину одштампана је прича Михајла Милановића: *Јадан отац*. Цијена 6 погура.

* *Критике на Савици* зове се еп пјесника Прешерена, чија је стогодишњица прије неколико дана прослављена. Тај је еп препјевао један од најмлађих наших пјесника, Ник. Марјановић, на српски, и изашао је у Биограду ових дана у укусном издању са предговором проф. Анд. Гавриловића. Књижица је већим дијелом послата у Љубљану као српски прилог прослави, те није ни пуштена у распродају.

* *У школи живота*, приповетка за младеж са сликама, написао Мих. М. Стевановић, виши учитељ. Издање Краљ. Српске Дворске Књижаре Мите Стијића. У Београду 1901. Цена 60 п. д. — Књига би ова својом чистом штампом и фином артијом потпуно одговарала лијепој техничкој изради да није са сликама, које се дјецци могу и свидјети, али које врло подсећају на илустрације првих издања *Робинзона Крус*.

* Управа Кр. Српског Народног Позоришта у Биограду споразумјела се са управама славенских позоришта о гостовању њихових умјетника у Биоградском позоришту и српских умјетника у славенским позориштима. Та ће гостовања почети од нове године. Прво ће доћи у Биоград руски умјетник кнез Зумбатов, који је као глумац познат под именом Јужин. Кнез је уједно власник великог Московског Позоришта, а судјеловаће из љубави према Српству, не тражећи никакве награде. Од хрватских ће умјетница доћи из Загребa по свој прилици гђа Шрамова. Чешке, словеначке и пољске позоришне управе такође ће послати по једног свог умјетника, да гостује у коме комаду. Исто ће тако по један члан Кр. Српског Народног Позоришта у Биограду гостовати код словенских позоришта. Гђица Велинка Нигринова гостоваће у чешком позоришту у Прагу у улози Јованке, у комаду *Тако је морало бити* од Бранислава Нушића. Г. Милорад Гавриловић гостоваће у Московском Позоришту кнеза Зумбатова у улози Хлестакова у Гољеву *Ревизору*.

* *Бошко Петровић*, млади српски књижевник, положио је у Бечу докторат философије.

* Међу критикама у 11. броју *Нове Искре* има и критика С(лободана) Ј(овановића) на *Књигу Восцadoro* од Xeres de la Mагаја. Ова је оцјена колико ласкава за младог пјесника, толико и пуна критичких погледа на једну појаву данашње модерне у Хрвата.

* Примили смо хумореску Стевана Бешевића-Петрова: *На Бадње вече*. — Дјелце је обичне садржине, па до њега ни г. писац јамачно не држи много, а написао га је ваљда за то да српским породицама прекрати лако лектиром посијело у очи Божића. — Издање је лијепо и укусно. —

* У 11 свесци *Нове Искре* изашла је 8. и 9. пјесма Касабаљинке од *E. d.* Пјесме ове заслужују пажњу српских критичара својим оригиналним правцем, лакоћом стиха и хумором, који одаје свјежу драж ових стихова.

* Услијед оставке ректора Велике Школе у Биограду, Николе Стаменковића, изабрао је академски савјет Велике Школе професора *Косту Главинића* за ректора.

* Д-р Миленко Р. Веснић постављен је за хонорарног професора међународног права у вишој школи Војне Академије у Биограду.

* Српски министар просвјете и црквених послова поставио је дра *Каленка Суботића* за библиотекара Велике Школе у Биограду.

* Бивши српски посланик у Цариграду и познати историчар, *Чеда Мијатовић*, одликован је од Султана лентом реда Османије.

* Српски пјесник, *Јован Драгашевић*, почасни ђенерал Њ. В. Краља Александра I., одликован је од српског краља првим степеном реда св. Саве.

* Наш сарадник и пјесник *Драгутин Ј. Илић*, отпутовао је у Москву, гдје ће да проведе годину дана ради упознавања руских прилика. Тамо ће да преведе и своју драму *Саул* и да је прикаже у ком московском позоришту.

* Др. *Станоје Станојевић* потврђен је за професора српске историје на Великој Школи у Биограду.

* За ванредног професора Велике Школе у Биограду а за упражњену катедру ботанике изабран је у сједници философског факултета др. Лујо Адамовић, досадањи наставник гимназије Краља Александра I. Његови стручњачки ботанички радови познати су и у страном свијету а његова шумарска карта Краљевине Србије награђена је у Паризу на изложби.

* У Хајделбергу промовисан је на част доктора цјелокупне медицине Црногорац *Станко Матановић*, који је све испите положио с одликом, а дисертацију ће му штампати универзитет о свом трошку. Знаменити професор хирургије на хајделбершком универзитету, д-р Черни, узео га је за свога асистента.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Славенска

* Мјесеца септембра вратила се у Русију руска научна експедиција коју је послала у Македонију *Императорска Академија Наука* ради испитивања језика Македонских Словена и археолошких ископина. У састав експедиције су ушли: професор, славист Лавров; историчар Миљуков, бивши професор у Софији; археолог Кондаков и секретар рускога археолошког института у Цариграду, Успенски. Пријатељи Срба нису поклањали вјере првој двојци, као присталицама Бугара. Познато је, да, професор Миљуков, који је посетио Македонију 1898. год., није тада тамо нашао Срба. Али како смо се изненадили сада, кад дознадосмо, да је г. Миљуков измијенио пређашње своје мишљење и заједно с Лавровим тврди, „да су Словени у Македонији Срби и да Бугара тамо готово сасвим и нема (с изузетком епископа и пропагандиста)“. — Што се тиче словенских црквено-службених књига и споменика, штампана је већ изјава у руском часопису: „Византијски Временик“, да их нису Грци спаљивали и уништавали, већ сами Бугари, јер је у словенским књигама тамошњим било много србизма, т. ј. свјedoцаба, да су књиге чисто српске редакције, а споменике су рушили, да би уништили фреске српских светаца, а и српске натписе. Најближи органи штампе према грофу Игњатијеву, који је творац Сан-Стефанске Бугарске, као: *Новоје Времења, Московска Вједомости, Свјет и Русија* сада ћуте као заливени, а међу тим није далеко то вријеме, кад ће се овај рад споменуте експедиције појавити у научним издањима „Императорске Академије Наука“ и када ће се у њеној сједници објавити скупу руских научара — Академика. — Ово *Vienci* доносимо из *Звезде*, као одговор на поновно освртање на књигу *Македонија* од Васила Књнчева, што је уз књигу „*sastavio veliki narodopisni zemljovid, gdje su točno označena obitavališta pojedinih skupina*“ а међу којима ни мирскопом не може човјек да уђе у траг српском племени.

* У лијепом издању *Vitalini i sinovi* изашле су у Задру пјесме Vladimira Nazoga: *Slavenske Legende* (1898—1900). Име Vladimira Nazoga познато је у хрватској књижевности са лијепих стихова и отмијене форме. Не упуштајући се за сада у опширнију оцјену ове одличне збирке славенских легенда, одајемо са ово мало ријечи пјеснику заслужне симпатије и књижевно признање. У првом дијелу су: Вилински сонети, Перун, Дабог, Чрт, Давор, Јарило и Лада, Момир и Гроздана, Зора, Стојанбог. У другом дијелу су: Дунај Ивановић, Лозана, Илија Муромски, Сепонт. У трећем дијелу: Косово, Мироч и Краљевић Марко. Цијена је књизи 1 круна и 20 хелера.

* Изашао је први број *Viencia* у новом облику својим форматом и новим насловним клишеом. Дух и правац листа остао је стари. С почетка 1900. године по кадшто је и била која notiца из српске

књижевности, док је у послједње вријеме сасвим ишчезла, а то као да не одговара оном духу помирљивости српских белетристичких листова, који по могућности прате и незнатније појаве хрватске литературе. Ово напомињемо баш зато *Vienci*, што у његовој редакцији има чланова који познају српску књижевност и који су се њома доста и бавили.

* У Чешком Народном Позоришту приказивана је први пут најновија античка комедија Јарослава Врхлицког: *V velu Dionysiove*. Критика замјера писцу да је старе личности приказао анахронистички, на садањи модерни начин. — Иначе се дјело свједело и изазвало много одобравања.

* Гроф Лав Толстој довршио је нову драму *Труп*. Сиже драме је узет из судбене кронике, која кроз 15 слика прича биједе градскога живота, несрећу у породици једног нижег чиновника, који се пропио и његове жене. Драма се свршава у Сибирији.

Стража

* Бранково Коло доноси: Дана 1. дец. о. г. по новом календару навршило се сто година, како се Мађарима родио Михаило Верешмрти. Спомен тај прославили су Мађари свечано и достојно имена пјесниковца. Верешмрти је трећа звијезда с Петефијем и Арањем у пјесничкој тројци на пјесничком небу Мађара. Родио се као најстарији син од дехоторо дјеце скромног економског чиновника на имању грофа Надаждија у Њеку. Кад му отац умре, остао је још ђаком, те у кући ђенерала Перцела добије мјесто кућевног учитеља Перцеловој дјечи. Ту се заљуби у ђенералову кћер но наравно без одзива и без наде. Изившав из те куће понио је са собом очајан бол недостижне љубави и љубав према домовини, у којој су се у то вријеме већ спремали велики догађаји. Год. 1825., кад се већ био настанио стално у Пешти, развијао се најбурнији живот. Пешта је Мађарима то, што Французима Париз, срце и глава цијелог народа и државе. Верешмрти бијаше најпродуктивнији пјесник мађарски, пјевао је све врсте поезије: драме, епе и лирику, али је нај јачи био у лирици. Верешмрти је утемељилац мађарског пјесничког језика. Пјесништво је мађарско много утицало на догађаје 1848., стојећи по одавно у свези с политичким борбама тадашњег времена. Верешмрти се слабо бавио политиком, али је, као велики патријота, испјевао велики број патријотских пјесама. Најљепша му је, међу тима, пјесма *Szózat*, а данас народна имна, народна молитва у Мађара. Да није више ни једну пјесму спјевао, Мађарима би Верешмрти већ и само због те пјесме био један од највећих пјесника, као што Французи славе младога Руже Де-Лиља, пјесника Марзељанке. У *Szózat*-у је пјесник удлио све што је могло одушевити народ за

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

борбу: наду и успомене, вјеру и слутњу. У 14 строфа пјесник изводи мисао: гледајмо у будућност срчано, дошао је час велике кризе, мора доћи боље доба, изгинемо ли, не ћемо бар кукавно живјети. — Верешмарти је пјесник зоре уставне мађарске борбе, будилник народнога духа, али не учествује у револуцији. Умро је 1855. Петефи је пјевач револуције, но пјева, бори се и гине. Арањ је преживјео револуцију и уживао у слави свог народа. Верешмарти је много, писао: баладе, романсе, оде, легенде, елигије, пјесничке приче, епиграме, епе, драме; а много је и преводио, највише из Шекспира. Још у 21. год. стекао је лијеп глас сатиричком веселом игром у 2 чина *Hábador*, у којој шибта тадашње стање језика. Касније мало изда еп у 10 пјевања *Заланово бјегство*, гдје опијева побједу Арпадову над бугарским војводом Заланом, тим је већ стекао име међу првима. Затим је писао епе: *Cseralom*, *Вила*, *Јужњи оток*, *Јегар*, *Szérplak*, и т. д. Од драма спомињемо: *Краља Соломуна*, *Краља Сигисмунда*, па *Крваве сватове*, *Марот-бана*, и лирску драму *Csongor és Tündér*.

* *Klänge aus Bosnien* von Eduard Koller. Dresden und Leipzig E. Pierson's Verlag 1901. Ове пјесме одају једну млађу снагу са свима врлинама и слабостима њеним. Сретна је мисао пјесника да је узео Хајнеа за узор и ако ће му се тешко приближити својом снагом. Стихови су му брижљиво писани и из свега се види тенденција за умјетном формом. Шаблоне има такођер и одаје се одмах у првој пјесми: *Bosnien* која нас својим првим стиховима подсећа на чешку *Где је долов мој* и на познато: „Гдје тичице милогласним гласом пјевају“ — што су у осталом толико њих полстараца то до данас чинили. А што се тиче патријотске му жице она је колико погрешна толико и неискрена. Са хумором није сретан као са формом према својем узору. Јер Хајне се можда и може у форми и стилу имитовати али у духовитости нема подражавања. Поред свих ових примједба пјеснику се мора признати дио пјесничког талента.

* Као четврто и попуњено издање изишао је критички животопис и рад *Фердинанда Ласала* од Георга Брандеса. Шарлотенбург. Х. Барсдорф, 1900. Цијена 2:50 марке.

* 30 новембра умро је у Паризу познати и неко вријеме толико помињати пјесник *Оскар Вилде*. Он је у Енглеској до половине деведесетих година играо велику и сјајну улогу а његове сатиричне и дијелом циничне комедије важиле су у вишим друштвима као врхунац духовне елеганције. Највећи успјех постигао је 1894. својом комедијом: *Једна незнатна жена*.

* Новембра о. г. отворено је у Риму *прво стално тамјанско позориште* у Риму, где су дотле само пугничке дружине давале представе. *Ермету Законију* пало је у дио да се усли у овај дом умјетности. Свечано отварање позоришта почело је *Пошледица данима Голдонијевим* од *Carrega* и *Burbero benefico* од Голдонија.

* У лајпцишком издању *Eugena Dietsicha* изишле су на њемачком језику хумористичне приче *Антон Чехова* у пријеводу Владимира Чумикова. Њемачка критика нарочито истиче ову лијепу збирку у одличном овом пријеводу. *Литерарни Ехо* доноси за углед једну од ових прича *Клевету*, која је у српском пријеводу и занимљивој Чеховљевој збирци треће свеске *Мале Библиотеке* угледале свијета.

* У Лајпцигу је изашла врло оригинална књига на њемачком језику како по свом садржају тако и по својој спољашњој опреми. Књигу је издао професор *К. Флоренц* а зове се: *Јапанске драме*. Значајно је што су штампане у Токију а папир, илустрације и увез сасвим су на јапански начин израђени. Књизи је цијена 6 марака.

Чишуља

Син великог српског пјесника Симе Милутиновића-Сарајлије, професор Велике Школе у Биограду: *Драгиша С. Милутиновић* умро је у Панчеву, баваћи се тамо као гост у својој родбини. Поред стручне инжењерске спреме, покојник је и писао. Први дио *Науке о Грађи* изашао је штампан а други је готов у рукопису остао. Осим тога оставио је у рукопису коментар за *Србијанку* и *Тројесестарство* покојног му оца. Поједини одломци излазили су по српским листовима. Вјечан му покој!

САДРЖАЈ: Јован Протић: *Божић* место уводног чланка. — Пјесништво: Јован Дучић: *Пролог*. — Приповијетке: Свет. Торовић: *Први бадњак*. — Gabriele d' Annunzio: *San Pantaleone*, превео Љубо Нер. Влацић — Чланци: Стев. Жакула: *Франа Прешерн*, — Сима Аврамовић: *Заштита Генија*. — М. Ђ.: *Мултатум*. — Käthe Schirmacher: *Француске списатељице*, превео М. Ђ. — Писма: из Сарајева; (Српкиња Софија Плеша, списатељица) пише Ђорђе А. Чокорило. — Из Биограда (Биоградско позориште) пише Пера С. Талетов. — Оцјене и прикази: *Побратимство*, пјесме Омер-бега Сулејман Пашића - Скопљака, Османа А. Ђикића и С. А. Карабеговића, приказује У. — Кроника: — *Српска*. — *Славенска*. — *Страна*. — *Чигуља*.

Претплату Зоре прима њена Администрација, затим Издавачка Књижарница Пахера и Кислица у Мостару, и сви њени појединци. — Рукописи шаљу се Уредништву. — Поједина свеска стаје 80 хелера. — Прима трговачке и друге огласе, рачунајући од петнаест редка у једном ступцу и то: за једно оглашавање по 12 хелера, за три оглашавања по 8 хелера, а за више од три пута, као и за огласе на читавој страни, знатно јефтиније. За сваки пут оглашавања урачунава се 60 хелера бијеговине.

НАШИМ САРАДНИЦИМА

Досадањи рад *Зоре* јасан је и програм је, по могућности, извођен. Да би и сарадници што више припомогли Уредништву око задатка Листа сматрамо за потребно ово напоменути:

Сви радови за *Зору* треба да су тако удешени да се могу у једном броју, дакле без наставка, донијети. Лист ће радије изаћи и са мање на-тписа, ако би радови били нешто већи, само да сваки у цјелини изађе.

Псеудониме смо и до сада избјегавали, а од сада ће сваки рад но-сити пуно име ауторово или преводиоачево. Тако ће се избјећи, можда, многа опорија ријеч што се иначе под псеудонимом лакше омакне а и морална одговорност за рад пред јавношћу изискује пуно име.

Што се тиче пријевода, *Зора* би својим сарадницима врло захвална била кад би се у избору дјела обратили на Уредништво, које би сарадни-цима саопћило шта је Листу потребно да се са дотичног језика преведе. Редакција је вољна и саме оригинале за пријеве сарадницима уступити. Нарочито упозоримо на радове савремене свјетске литературе којима се штампа бави и на старије класичне појаве.

Кроника ће се удесити тако да у њу улазе сухо забиљежени дога-ђаји и појаве из књижевности и умјетности и све оно што засијеца у њихов живот. Свако, ма и са неколико редака изречено мишљење о ком раду доћи ће под рубрику *Оцијене и Прикази*.

И на пошљетку би молили књижевне раденике, који се баве по књижевним, српским и страним, центрима, да нас у облику писма извијесте и кретању било чисто књижевне, било позоришне, било сликарске, вајар-ске или музичке умјетности.

На свако питање наших сарадника Уредништво стоји на услузи са обавјештајем. Радови се шаљу директно на Уредника или на ког унутраш-њег члана Редакције.

Уредништво

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

И пета година *Зорина* изласка завршила се. Њене свеске са ода-браним садржајем и признатим именима Српске Књижевности, као и дух самога Листа да приказује својој читалачкој публици све знатније појаве свију литература, стекле су себи сталан положај у Српској Књижевности и један одабрани број својих претплатника.

Сталном сарадњом својих одличних сарадника и срећеним бројем својих претплатника улази она у ново стољеће и позива на претплату

за 1901 годину

Годишња цијена је: 8 круна или 9 динара, за ђаке 6 круна или 7 дињара.

Својим повјереницима се *Зора* најтоплије захваљује на патриотској заузимљивости и моли их и на даље за српску готовост око ширења листа.

Администрација